

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOJO PROCESO KATEDRA

VITALIJA ŠČITAITĖ
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS PROGRAMOS
II KURSAS, POLmd5-01 GRUPĖ

**BAUDŽIAMOSIOS BYLOS ATNAUJINIMO PROCESAS DĖL NAUJAI
PAAIŠKĖJUSIŲ APLINKYBIŲ: TEORIJA IR PRAKTIKA**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: dr. R. Jurgaitis

.....

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS.....	3
I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS ATNAUJINIMO PROCESO DĖL NAUJAI PAAIŠKĖJUSIŲ APLINKYBIŲ TEORINIAI PAGRINDAI.....	7
1. Baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių samprata ir reikšmė.....	7
2. Naujai paaiškėjusių aplinkybių samprata ir rūšys.....	14
3. Baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių istorinė apžvalga.....	23
II. BAUDŽIAMOJO PROCESO FUNKCIJŲ ĮGYVENDINIMAS BAUDŽIAMOSIOS BYLOS ATNAUJINIMO DĖL NAUJAI PAAIŠKĖJUSIŲ APLINKYBIŲ PROCESĖ.....	28
1. Prokuratūros statusas ir vaidmuo baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.....	30
2. Teisės į gynybą įgyvendinimas baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procese.....	37
2.1. Gynėjo dalyvavimas baudžiamosios bylos atnaujinimo procese.....	39
2.2. Asmens, kurio atžvilgiu pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas, teisė susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis.....	42
3. Teismo statusas ir vaidmuo baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.....	46
IŠVADOS.....	51
LITERATŪRA.....	53
SANTRAUKA.....	57
ZUSAMMENFASSUNG	58
PRIEDAI.....	59

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika

Baudžiamojo proceso įstatymas įtvirtina, kad baudžiamoji byla turi būti išsamiai išnagrinėta ir byloje priimtas teisingas sprendimas. Teismo sprendimo teisėtumui ir pagrįstumui arba tik teisėtumui patikrinti baudžiamojo proceso įstatymas atitinkamai numato apeliacijos ir kasacijos procesus. Išnagrinėjus bylą kasacine tvarka arba pasibaigus kasaciniam apskundimui numatytam terminui sprendimai daugiau negali būti skundžiami. Baudžiamojo proceso įstatymas numato pakankamai teisėto ir pagrįsto teismo nuosprendžio ar nutarties priėmimo garantijų, tačiau jeigu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ar kokių nors priežasčių galutinis sprendimas nėra teisėtas ar pagrįstas, toks sprendimas neturi būti įvykdytas, nes tokiu atveju nebūtų įgyvendintas teisingumas ir užtikrinta baudžiamojo proceso paskirtis – kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir nebūtų nuteistas nekaltas asmuo.¹ Dėl įvairių priežasčių gali atsitikti taip, kad ne visos nusikalstamos veikos aplinkybės yra nustatytos ikiteisminio tyrimo ir baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu ir teismas priima sprendimą nežinodamas apie tam tikras svarbias aplinkybes. Tokiais atvejais Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekse (toliau LR BPK, BPK) numatytas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Jo metu peržiūrimi ir panaikinami neteisėti ir nepagrįsti teismo sprendimai ir ištaisomos teismų klaidos.

Galima pabrėžti, kad baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, kaip ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas apskritai, mokslinėje literatūroje sulaukė palyginti nedidelio dėmesio. Lietuvoje šiuo klausimu nebuvo atlikta išsamių mokslinių tyrimų, nebuvo nagrinėjamos šio proceso esamos būklės ir tobulinimo klausimai. Taigi pagrindiniai baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių aspektai dar nebuvo analizuoti.

2003 metais buvo išleistas Baudžiamojo proceso kodekso komentaras, kuris paaiškino BPK įtvirtintų ir atnaujinimo procesą reglamentuojančių normų taikymą, o 2005 metais išleista Baudžiamojo proceso mokomoji priemonė lietuvių kalba, kurios viename skyriuje buvo aprašyti baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindai ir tvarka. Mokslinių publikacijų lietuvių kalba šiuo klausimu kol kas nėra.

Užsienio mokslinėje literatūroje baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo analizuotas kiek plačiau. Galima būtų paminėti rusų ir vokiečių mokomojo pobūdžio priemones ir straipsnius šia tema, tačiau jų nėra daug.

¹ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 617

Baudžiamosios bylos atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių plačiau nagrinėjo šie autoriai: N. A. Gromov, N. P. Vediščev. Dauguma mokomojo pobūdžio priemonių skirta ne atskirai šios problemos nagrinėjimui, o bendrai baudžiamojo proceso apžvalgai, todėl apie baudžiamojo proceso atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra daugiau aprašomojo pobūdžio žinių.

Darbo problema – nepakankamas baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindų ir tvarkos ištyrimas.

Darbo objektas – baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas

Darbo dalykas – baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teisinis reguliavimas, praktika ir doktrina.

Darbo tikslas – apibrėžti baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teorinius pagrindus, išnagrinėti baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso reglamentavimą, nustatyti praktines problemas, susijusias su šiuo procesu.

Darbo uždaviniai:

- apibrėžti baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių sampratą ir esminius šio proceso požymius, leidžiančius atskirti šią teismo sprendimų patikrinimo formą nuo kitų nuosprendžio ar nutarties teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimo formų;
- atskleisti baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių proceso istorinę raidą;
- išsiaiškinti baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teigiamus ir neigiamus teisinio reguliavimo aspektus;
- išanalizuoti baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių efektyvumą žmogaus teisių apsaugos aspektu;
- apžvelgti teismų praktiką baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Hipotezė - baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių įgyvendina baudžiamojo proceso paskirtį – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

Šaltiniai - tai Lietuvos Respublikos, užsienio valstybių ir tarptautinės teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Europos žmogaus teisių konvencija, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, baudžiamojo proceso bei baudžiamieji įstatymai, Generalinio prokuroro rekomendacijos ir t. t. Tyrinėjant baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo remtasi tiek Lietuvos, tiek užsienio mokslinė literatūra. Taip pat

buvo panaudotos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys dėl baudžiamųjų bylų atnaujinimo naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu. Statistiniai duomenys apie šį atnaujinimo proceso taikymą buvo panaudoti iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo statistinės ataskaitos.

Darbo metodai. Rašant magistro baigiamąjį darbą buvo panaudoti tiek teoriniai, tiek empiriniai metodai:

- Mokslinės literatūros analizės metodas buvo pasirinktas siekiant išsiaiškinti mokslininkų nuomones dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu.
- Lyginamasis metodas leido sugretinti atskirais laikotarpiais Lietuvoje taikytą baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Jis buvo naudojamas lyginant tarpusavyje Lietuvos baudžiamojo proceso įstatymus bei skirtingų autorių nuomones, taip pat kitų šalių praktiką dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu.
- Apibendrinimo metodas naudojamas darbo pabaigoje apibendrinant, sisteminant prieš tai gautus literatūros, empirinio tyrimo ir teismų praktikos analizės duomenis.
- Dokumentų analizės metodas naudojamas analizuojant Aukščiausiojo Teismo nutartis dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu. Ši analizė buvo atlikta siekiant išsiaiškinti, kaip baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas taikomas teismų praktikoje.
- Anketavimo metodas buvo taikytas siekiant išsiaiškinti praktikų nuomonę atsižvelgiant į keliamas baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių problemas. Buvo atlikta prokurorų ir Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų anketinė apklausa. Šie respondentai buvo pasirinkti dėl to, kad tik prokuratūrų vyriausieji prokurorai turi teisę nagrinėti suinteresuotų asmenų prašymą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu, o naujų aplinkybių tyrimą dažniausiai atlieka kiti prokurorai vyriausiojo prokuroro pavedimu. Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjai kaip respondentai buvo pasirinkti todėl, kad Aukščiausiasis Teismas yra vienintelė instancija Lietuvoje, kompetentinga priimti sprendimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo.

Apibendrinant ir analizuojant anketavimo duomenis, buvo siekiama gauti naujų ir įdomių duomenų apie nagrinėjamą procesą. Anketavimas padėjo išsiaiškinti, kaip prokurorai ir Aukščiausiojo Teismo teisėjai supranta ir taiko baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių reglamentuojančias normas, kaip vertina šio proceso efektyvumą ir kokias išskiria su juo susijusias praktines problemas.

Atliekant praktinį tyrimą buvo apklausti 58 respondentai, iš kurių 52 prokurorai ir 6 Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjai. Anketos daugiausiai buvo teikiamos respondentams asmeniškai. Apklausa buvo vykdoma ir elektroniniu paštu (išsiųsta 40 anketų, gauta atsakytų tik 9 anketos).

Respondentų pasiskirstymas pagal prokuratūras yra toks: 46,6 proc. visų apklaustųjų sudaro apylinkių prokuratūrų prokurorai, 25,9 proc. - apygardos prokuratūrų prokurorai, 17,2 proc. - Generalinės prokuratūros prokurorai. Aukščiausiojo Teismo teisėjai sudaro 10,3 proc. visų apklaustų respondentų.

Per savo teisinę praktiką visi apklausti Aukščiausiojo Teismo teisėjai dalyvavo baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, tuo tarpu iš apklaustų prokurorų šiame procese dalyvavo tik 9,6 proc.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, šeši skyriai, du poskyriai, išvados bei pasiūlymai, santrauka lietuvių ir vokiečių kalbomis, literatūros sąrašas bei priedai.

Ši magistrinio darbo tema pasirinkta dėl jos reikšmingumo tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu, siekiant išsamiau apžvelgti ją reglamentuojančias teisės normas, jo praktinį taikymą ir galimą šio proceso tobulinimą.

I. BAUDŽIAMOSIOS BYLOS ATNAUJINIMO PROCESO DĖL NAUJAI PAAIŠKĖJUSIŲ APLINKYBIŲ TEORINIAI PAGRINDAI

1. baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių samprata ir reikšmė

Baudžiamojo proceso paskirtis įtvirtinta LR BPK 1 straipsnio 1 dalyje, kurioje sakoma: „Baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“.

Baudžiamojo proceso paskirtį galima nusakyti šiais punktais:²

- 1) baudžiamojo proceso metu atskleisti nusikalstamą veiką, išaiškinant visas reikšmingas jos padarymo aplinkybes;
- 2) atskleidžiant nusikalstamą veiką saugoti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus;
- 3) greitai atskleisti nusikalstamą veiką;
- 4) proceso metu garantuoti, kad būtų nubaudžiamas tik nusikalstamą veiką padaręs asmuo ir jokių nepagrįstų suvaržymų nepatirtų nekaltas asmuo.

Baudžiamojo proceso paskirtis įgyvendinama visose baudžiamojo proceso stadijose, taip pat ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra išimtinis procesas, numatytas daugelio šalių baudžiamojo proceso įstatymuose. Prancūzijoje šis procesas vadinamas (pourvoi en revision), Vokietijoje (Wiederaunahme des Verfahrens), JAV (Write of Coram Nobilis).

Teisinėje literatūroje jis dažniausiai apibūdinamas kaip išimtinė baudžiamojo proceso stadija ar etapas, kurio metu yra tikrinamas įsiteisėjusių teismo sprendimų teisėtumas ir pagrįstumas. Kai kurie autoriai jį laiko savarankišku baudžiamojo proceso institutu, kuriam būdinga daug ypatumų, skiriančių šį institutą nuo bylų proceso apeliacinės ir kasacinės instancijos teisme ir kitų baudžiamojo proceso institutų.³

Lietuvos teisinėje literatūroje yra pateikta tokia šio proceso sąvoka: baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių – tai išimtinis baudžiamojo proceso etapas,

² Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė -Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 618

³ Ведищев В. Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств - Москва: Eksmo edukation, 2004. P. 25

vykstantis paaiškėjus faktams, nežinomiems priimant nuosprendį ar nutartį, kuriame tikrinamas įsiteisėjusio teismo nuosprendžio ar nutarties teisėtumas ir pagrįstumas.⁴

Teisinėje literatūroje nėra vieningos nuomonės dėl to, kas iš tikrųjų yra baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas: baudžiamojo proceso stadija ar baudžiamojo proceso etapas. Žodis „stadija“ (gr. stadion) apibūdinamas kaip kurio nors reiškinių raidos tarpsnis, fazė, pakopa, periodas, o „etapas“ (pranc. etape) apibūdinamas kaip reiškinių raidos tarpsnis arba stadija.⁵

Nepriklausomai nuo to, kuri sąvoka vartojama baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių: „stadija“ ar „etapas“, šis procesas yra suprantamas kaip baudžiamojo proceso pakopa ar tarpsnis.

Aukščiausiojo Teismo teisėjai ir prokurorai, dalyvavę apklausoje, taip pat išsakė savo nuomonę dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių sąvokos. Daugumos nuomone (58,2 proc.), baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tiksliau apibūdina „baudžiamojo proceso etapo“ sąvoka, kiek mažiau (34,4 proc.) mano, kad tai baudžiamojo proceso stadija. Likusi dalis apklaustųjų prokurorų šį procesą supranta kaip savarankišką procesą. Tokia nuomonė yra ginčytina, kadangi šis procesas negali būti visiškai savarankiškas, nes yra baudžiamojo proceso dalis, jį įtvirtina ir reglamentuoja LR BPK normos.

Taigi galima teigti, kad „baudžiamojo proceso etapo“ ir „baudžiamojo proceso stadijos“ sąvokos yra aiškios ir tinkamos apibūdinti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Siekiant išvengti nesutarimų, kuri sąvoka tikslesnė – „stadija“ ar „etapas“ galėtų būti laikomi sinonimais apibūdinant baudžiamosios bylos atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, nes šių žodžių prasmės yra panašios.

Teisinėje literatūroje galima surasti ir kitų baudžiamosios bylos atnaujinimo sąvokų.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas – baudžiamojo proceso stadija, kurioje aukštesnės instancijos teismas prokuroro nutarimo pagrindu peržiūri įsiteisėjusį teismo sprendimą (nuosprendį ar nutartį) dėl to, kad buvo aptiktos naujos ar naujai paaiškėjusios aplinkybės, kurios nebuvo žinomos nagrinėjant bylą.⁶

Baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujų ar naujai paaiškėjusių aplinkybių – tai išimtinė baudžiamojo proceso stadija įsigaliojusį teismo sprendimą teisėtumui ir pagrįstumui patikrinti.⁷

⁴ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė -Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 618

⁵ Tarptautinių žodžių žodynas – Vilnius: Alma littera, 2004. P. 698

⁶ Уголовно – процессуальное право (уголовный процесс) - Москва: Закон и право, 2004; P. 472

⁷ Красновский Г. Сулейманов Д. Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств // Уголовное право и процесс. 2004, Nr. 1

Baudžiamosios bylos atnaujinimo tvarką Lietuvoje reglamentuoja baudžiamojo proceso įstatymas.

Įsigaliojusio teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo patikrinimo galimybė nustatyta ne tik nacionalinės, bet ir tarptautinės teisės aktuose, tokiose kaip Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto normos įtvirtina teisingumą, žmogaus teisių svarbą ir pabrėžia, kad teismo padarytų klaidų ištaisymo būtinumas yra pagrindas peržiūrėti galutinius teismo sprendimus, „jeigu kokia nors nauja ar naujai paaiškėjusi aplinkybė nenuginčijamai įrodo teismo klaidos buvimą“ (14 straipsnio 6 dalis).

Panašaus turinio normos įtvirtintos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (Septintojo protokolo 3 straipsnis). Ši tarptautinės teisės norma nustato platesnes teismo klaidų ištaisymo galimybes dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nei nacionalinės teisės aktai.

Reikėtų pabrėžti, kad šiose tarptautinėse teisės normose yra įtvirtintos naujų ir naujai paaiškėjusių aplinkybių sąvokos, kurias perėmė ir kai kurių šalių baudžiamojo proceso įstatymai.

Rusijos baudžiamojo proceso įstatymas įtvirtina dvi galimybes baudžiamosios bylos atnaujinimui: naujas ir naujai paaiškėjusias aplinkybes.⁸ Pagal Vokietijos BPK įsiteisėjusiu teismo sprendimu užbaigtas procesas gali būti atnaujintas paaiškėjus naujoms aplinkybėms.⁹

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo LR BPK, kuris apėmė ankstesnę baudžiamosios bylos proceso atnaujinimo patirtį, o taip pat atsižvelgė į užsienio šalių patirtį. Šiame baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintos baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių reglamentuojančios normos, kuriomis dabar vadovaujamosi (BPK 443-450 straipsniai).

Reikėtų paminėti, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės yra anksčiausiai baudžiamajame įstatyme įtvirtintas atnaujinimo pagrindas lyginant su kitais baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso pagrindais. 2001 m. BPK buvo įtvirtinti kiti baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindai.¹⁰ Taip baudžiamojo proceso įstatyme buvo numatyta daugiau galimybių pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą ir atnaujinti baudžiamąją bylą.

Vienas iš jų yra baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo, kuris vyksta paaiškėjus, kad teismų sprendimuose akivaizdžiai netinkamai pritaikytas baudžiamasis įstatymas ir dėl to reikia lengvinti nuteistojo padėtį.

⁸ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации с образцами процессуальных документов – Москва: Юрайт-М, 2002. P. 283

⁹ Гуценко К., Головки Л., Филлимонов Б. Уголовный процесс западных государств – Москва: Зерцало-М., 2001. P. 381-384

¹⁰ LR BPK 2001-09-11, Žin., 2001, Nr. 82-2830 (2001-09-26), įsigalioja nuo 2001 10 15

Kitas baudžiamosios bylos atnaujinimas - dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo, kurio pavadinimas vėliau pakeistas į baudžiamosios bylos atnaujinimą dėl Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto arba Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų. Jis vyksta, kai Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas pripažįsta, kad sprendimas nuteisti asmenį yra priimtas pažeidžiant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją ar jos papildomus protokolus, jeigu pažeidimai pagal pobūdį ir sunkumą kelia abejonių dėl asmens nuteisimo. Besitęsiantys pažeidimai gali būti ištaisyti tik atnaujinus nuteistojo bylą.¹¹ Nepriklausomai nuo to, koks yra baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintas atnaujinimo pagrindas, baudžiamosios bylos atnaujinimas numato galimybę tam tikrais atvejais patikrinti galutinio teismo sprendimo teisėtumą ir pagrįstumą, ir taip nustatyti teismo klaidas ar kitas aplinkybes, dėl kurių teismo nuosprendis ar nutartis yra neteisėti ar nepagrįsti.

Kitų šalių įstatymai įtvirtina įvairias baudžiamųjų bylų atnaujinimo sąvokas. Izraelyje ši procedūra vadinama „pakartotiniu teisminiu procesu“¹². Pagrindinio įstatymo, reglamentuojančio teisminį procesą Izraelyje, 19 straipsnyje įtvirtinta, kad „Baudžiamojoje byloje, kurioje buvo priimtas ir įsigaliojo teismo nuosprendis, galima praveisti pakartotiną teisminį procesą įstatymo nustatytais pagrindais ir pagal įstatymo nustatytas procesines normas“.

„Teismo instancijų įstatymas“ numato pakartotinio teismo proceso pravedimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindus ir procesinę tvarką. Nepaisant kai kurių baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso savitumų kiekvienoje šalyje, pagrindinis šio proceso tikslas ir esmė išlieka tokie patys, t.y. neteisėtų ir nepagrįstų teismo sprendimų peržiūrėjimas ir teismo klaidų ištaisymas.

Paaikėjus naujoms aplinkybėms, kurios buvo nežinomos teismui priimant sprendimą, išaiškėja ir teismo klaidos, padarytos priimant nuosprendį ar nutartį. Tokie teismo sprendimai yra neteisėti ir nepagrįsti nepaisant to, kad jie įsiteisėję. Baudžiamosios bylos atnaujinimas galimas išnagrinėjus baudžiamąją bylą pirmos instancijos teisme, kai nuosprendis ar nutartis nebuvo apskūsta apeliacine ar kasacine tvarka, o taip išnagrinėjus bylą apeliacine ar kasacine tvarka, ar pasibaigus kasacinio apskundimo skirtam laikui.

Kartais teigiama, kad baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra priskiriamas prie taip vadinamų „pamirštų“ baudžiamojo proceso institutų,¹³ tačiau iš tikrųjų jis yra veikiantis ir savo paskirtį atitinkantis baudžiamojo proceso etapas.

¹¹ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 619

¹² Дорфман М. институт повторного судебного процесса в уголовном судопроизводстве Израиля // Уголовное право и процесс, 2006. № 1

¹³ Уголовный процесс: учебник для студентов юридических вузов факультетов – Москва: Зерцало-М, 2000. P. 507 .

Galima teigti, kad teismų praktikoje jis nėra dažnas (tai rodo teismų praktika). 2005 metais Lietuvos Aukščiausiajame Teisme proceso atnaujinimo tvarka iš viso buvo išnagrinėta 112 baudžiamųjų bylų. Daugiausia proceso atnaujinimo tvarka nagrinėta baudžiamųjų bylų dėl BPK XXXIV skyriaus „Dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo“. Iš viso išspręsta 104 tokios bylos pagal minėtą BPK skyrių. Proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tvarka buvo nagrinėta 15 baudžiamųjų bylų (1 perkelta į 2006 metus). Taigi matome, kad proceso atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių išnagrinėtų bylų skaičius yra beveik šešis kartus mažesnis nei dėl aiškiai netinkamo baudžiamojo įstatymo pritaikymo išnagrinėtų bylų skaičius.

Apibendrinus teismų praktikos duomenis, galima teigti, kad atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra bene rečiausias iš visų baudžiamosios bylos atnaujinimo procesų.

Prielaidos gali būti įvairios. Pirmoji prielaida galėtų būti tokia, kad nusikalstamos veikos yra nuodugniai ir išsamiai ištiriamos, proceso dalyviai tinkamai atlieka savo pareigą: liudytojai duoda teisingus parodymus, o ekspertai - tikrovę atitinkančias išvadas, baudžiamąją bylą nagrinėja savo įgaliojimais nepiktnaudžiaujantys teisėjai. Išnagrinėjus baudžiamąją bylą teisme priimamas teisėtas ir pagrįstas sprendimas, dėl to baudžiamoji byla negali būti atnaujinama LR BPK 444 straipsnyje numatytais pagrindais.

Kita prielaida gali būti priešinga pirmai prielaidai. Vis dėlto ikiteisminiame ir teisminiame procese gali būti nenustatytos ir neišaiškintos aplinkybės, melagingi liudytojų parodymai ar eksperto išvados arba teisėjų piktnaudžiavimas savo pareigomis, tačiau šios aplinkybės dėl vienokių ar kitokių priežasčių nepaaiškėja ir po teismo nuosprendžio ar nutarties įsigaliojimo.

Atliekant Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų ir prokurorų apklausą buvo pateiktas klausimas, kokios, jų manymu priežastys lemia, kad praktikoje retai pasitaiko atveju, kai baudžiamoji byla atnaujinama dėl melagingų liudytojų ar nukentėjusiųjų parodymų, ekspertizės aktų melagingumo, teisėjų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimo. Tiek Aukščiausiojo Teismo teisėjai, tiek prokurorai įvardijo, kad tokios aplinkybės praktikoje pasitaiko labai retai.

Apklaustų Aukščiausiojo Teismo teisėjų nuomonės pasiskirstė taip: 16,7 proc. mano, kad tokias aplinkybes sunku nustatyti, 50 proc. mano, kad tokios aplinkybės praktikoje pasitaiko retai, 33,3 proc., kad nurodytos priežastys, kartu su kitomis lemia taip susiklosčiusią padėtį. Kitoms priežastims jie priskyrė: a) visuomenės abejingumą, b) prokurorai turėtų būti aktyvesni nustatant ir tiriant šias aplinkybes.

36,5 proc. dalyvavusių apklausoje prokurorų mano, kad tokias aplinkybes sunku nustatyti, 46,2 proc. mano, kad jos retai pasitaiko praktikoje, 17,3 proc. teigia, kad įtakos turi abi nurodytos priežastys. Pastarieji teigė, jeigu tokios aplinkybės būtų dažnos, kiekvienu atveju nustatčius tokias aplinkybes atsiranda galimybė panaikinti nuosprendį ar nutartį ir atnaujinti baudžiamąją bylą. Dėl to būtų priežasčių dažnai abejoti įsigaliojusiais teismo sprendimais. Kadangi baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas yra išimtinis procesas, jis turėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais.

Kadangi teismo sprendimas yra teisingumo aktas, jis privalomas visiems be išimties fiziniams asmenims, pareigūnams, juridiniams asmenims. Jis laikomas teisėtas ir pagrįstas, kol neatsiranda baudžiamajame įstatyme numatytų pagrindų, leidžiančių suabejoti ir patikrinti teismo nuosprendžių ir nutarčių teisėtumą ir pagrįstumą.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą galima laikyti mechanizmu, kuris papildo įprastus teismo nuosprendžių ir nutarčių patikrinimo būdus (apeliaciją ir kasaciją). Įstatymas, tiek pagal bylos nagrinėjimo tose stadijose pagrindus, tiek pagal proceso tvarką, aiškiai išskiria nuosprendžių ir nutarčių peržiūrėjimo rūšis, todėl šių stadijų painioti negalima.¹⁴ Galima paminėti esminius baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ir kasacijos proceso skirtumus. Jeigu teismo sprendimas neteisėtas ir nepagrįstas dėl trūkumų, padarytų ikiteisminio tyrimo, teismo nagrinėjimo metu, kai visos būtinos aplinkybės yra nustatytos, taikomos kitos baudžiamojo įstatymo numatytos teismo nuosprendžių ir nutarčių teisėtumo užtikrinimo garantijos, tokios kaip apeliacija, o įsiteisėjusiems sprendimams - kasacija. Baudžiamoji byla gali būti atnaujinta tik išimtiniais atvejais, kai buvo išnaudotos visos kitos procesinės gynybos galimybės.

Šioje stadijoje, kaip ir peržiūrint baudžiamąją bylą kasacine tvarka, yra patikrinamas įsigaliojusių teismo nuosprendžių ir nutarčių teisėtumas, tačiau kitais pagrindais ir tvarka nei kasacijos proceso metu.

Baudžiamųjų bylų dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atnaujinimas yra kontrolinė stadija, kaip ir baudžiamųjų bylų nagrinėjimas kasacine tvarka. Tarp šių baudžiamojo proceso stadijų galima išvelgti šiuos bendrus bruožus:

- baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, kaip ir kasacinio baudžiamųjų bylų proceso, tikslai yra panašūs: pašalinti klaidas, kurias padarė pirminės instancijos teismas, vienodos teismų praktikos užtikrinimas, žmonių teisių ir teisėtų interesų gynimas;

- baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso, kaip ir kasacinio proceso, metu yra peržiūrimas įsigaliojęs teismo sprendimas (nuosprendis arba nutartis);

¹⁴ Danisevičius P. LR Baudžiamasis procesas – Vilnius: Mintis, 1978. P. 350-356.

- baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimus ir baudžiamąsias bylas kasacine tvarka nagrinėja Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Jis yra vienintelė instancija, kompetentinga nagrinėti tokius klausimus.

Nepaisant to, baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas iš esmės skiriasi nuo baudžiamųjų bylų nagrinėjimo proceso kasacinėje instancijoje. Išskiriant šių procesų skirtumus, tikslinga būtų pradėti nuo to, kad kiekvienas institutas turi griežtai apibrėžtas ir baudžiamojo proceso įstatyme nustatytas funkcijas ir paskirtį, kuri šiuos institutus atskiria ir pabrėžia jų individualumą.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių skirtumai nuo apeliacijos ir kasacijos:

1) Kasaciniame procese pagrindas panaikinti ar pakeisti teismo priimtą sprendimą yra šališkumas, ikiteisminio tyrimo ir teismo nagrinėjimo klaidos, kiti pagrindai, kurie nustatomi tiesiogiai iš baudžiamosios bylos medžiagos, o baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindas – tai naujai paaiškėjusios aplinkybės, nustatytos baudžiamojo proceso įstatyme.

2) Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą gali pradėti tik prokuroras, remiantis nustatytų subjektų pareiškimais ar pranešimais. Tokie subjektai gali būti nuteistasis, išteisintasis, jų gynėjai ar teisėti atstovai, nukentėjusysis, jo atstovas. Prokuroras gali pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą ir savo iniciatyva.

3) Prieš atnaujinant baudžiamąją bylą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nustatyta tvarka, reikalinga atlikti procesinį tyrimą, kurio metu nustatoma, ar yra pagrindas baudžiamosios bylos atnaujinimui. Tikrinant teismo sprendimų teisėtumą kasacine tvarka papildomas procesinis tyrimas neatliekamas.

4) Aplinkybės, kurios yra pagrindas apskūsti nuosprendį ar nutartį kasacine tvarka, įtvirtintos baudžiamosios bylos medžiagoje ir teismas atsižvelgė arba galėjo atsižvelgti į jas priimant sprendimą. Baudžiamosios bylos atnaujinimo atveju aplinkybės galėjo egzistuoti teismo sprendimo priėmimo metu, tačiau dėl tam tikrų priežasčių nebuvo žinomos teismui ir priimdamas sprendimą jis negalėjo į jas atsižvelgti.

Galima paminėti ir kitus bruožus, pabrėžiančius baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso išskirtinumą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas - vienintelė kompetentinga institucija, galinti spręsti klausimus dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo. Priimdamas sprendimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo, teismas negali įnešti kokių nors pataisymų, o gali tik panaikinti neteisėtą ar nepagrįstą teismo sprendimą. Negalima daryti išvados dėl teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo remiantis tomis aplinkybėmis, kurių pirmos instancijos teismas nenagrinėjo. Jei naujai iškilo aplinkybių, nustatančių nuosprendžio netinkamumą, tai nuosprendis turi būti ne

pakeistas, o panaikintas.¹⁵ Panaikinus nuosprendį ar nutartį, Aukščiausiasis teismas nenurodo, koks turi būti priimtas byloje sprendimas nepaisant to, kad jis ankstesnį to teismo sprendimą panaikino. Po baudžiamosios bylos atnaujinimo, nagrinėdamas baudžiamąją bylą pirmos instancijos teisme, teismas savarankiškai priima sprendimą.

Galima teigti, kad baudžiamųjų bylų atnaujinimas, t. y. jų peržiūrėjimas teismine tvarka dar kartą – tai mechanizmas, papildantis kitas nuosprendžio ar nutarties teisėtumo bei pagrįstumo užtikrinimo priemones. Ši teismo sprendimų teisėtumo bei pagrįstumo užtikrinimo priemonė naudojama, kai kitų priemonių jau negalima panaudoti arba jos buvo panaudotos, bet dėl tam tikrų priežasčių neužtikrino nuosprendžio ar nutarties teisėtumo. Tokiu būdu yra taisomos ikiteisminiame tyrime ar baudžiamosios bylos teisiniame nagrinėjime padarytos klaidos, užtikrinama vienoda teisminė praktika, ginamos žmonių teisės ir teisėti interesai, tame tarpe ir nuteistojo asmens interesai. Išvardinti aspektai išreiškia baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso svarbą.

2. Naujai paaiškėjusių aplinkybių samprata ir rūšys

Įsiteisėjusio teismo nuosprendžio ar nutarties peržiūrėjimo klausimas gali būti sprendžiamas tik tuo atveju, kai baudžiamojo proceso įstatyme numatytas tam tikras teisinis pagrindas (vada).

Baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindai – tai priežastys, dėl kurių byla gali būti atnaujinta nepaisant to, kad teismo nuosprendis jau yra įsigaliojęs, ir vienas iš tokių pagrindų yra naujai paaiškėjusios aplinkybės.

Naujai paaiškėjusios aplinkybės – tai aplinkybės, kurios leidžia suabejoti įsigaliojusio teismo nuosprendžio ar nutarties teisėtumu.

Įstatymo leidėjas numatė išimtinius pagrindus įsiteisėjusių teismo sprendimų peržiūrėjimui baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Naujai paaiškėjusios aplinkybės – įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje byloje arba prokuroro atliktu tyrimu nustatyti faktai, nežinomi priimant nuosprendį ar nutartį, dėl kurių įsiteisėjęs teismo nuosprendis ir (ar) nutartis yra neteisėti ir nepagrįsti.¹⁶

Teisinėje literatūroje naujai paaiškėjusiomis aplinkybėmis dažniausiai laikomos tokios aplinkybės, kurios nebuvo žinomos arba negalėjo būti žinomos teismui priimant sprendimą baudžiamojoje byloje, tačiau jos gali šalinti veikos nusikalstamumą ir baudžiamumą, o taip pat įtakoti nuteistojo ar išteisintojo padėtį.

¹⁵ Strogovičius M. Baudžiamasis procesas - Kaunas: Valstybinė Pedagoginės literatūros leidykla; 1947 m. P. 324 – 325.

¹⁶ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė, Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.

Naujai paaiškėjusių aplinkybių sąrašas yra įtvirtintas BPK 444 straipsnyje, pagal jį naujai paaiškėjusios aplinkybės yra aplinkybės, kurios egzistavo nutarties ar nutarimo priėmimo metu, tačiau dėl tam tikrų priežasčių nebuvo žinomos.

LR BPK nepateikia naujai paaiškėjusių aplinkybių sampratos, o pateikia tik naujai paaiškėjusių aplinkybių sąrašą.

Ne visų šalių įstatymuose aplinkybės yra vadinamos naujomis ar naujai paaiškėjusiomis. Pavyzdžiui, Izraelyje yra tiesiog pateikiamas aplinkybių sąrašas, dėl kurių galimas „pakartotinis teisminis procesas“.¹⁷

Vokietijos baudžiamojo proceso įstatymas aplinkybes skirsto pagal jų poveikį nuteistajam, t.y. nuteistojo naudai ir nuteistojo nenaudai. Pirmajai grupei pagal 359 baudžiamojo proceso įstatymo skirsnį priklauso šie pagrindai¹⁸:

- 1) teismui pateiktų nuteistojo kaltę įrodančių dokumentų;
- 2) nustatyta, kad liudytojas ar ekspertas davė parodymus prieš nuteistąjį ar pateikė melagingą išvadą, tyčia pažeisdami priesaiką ar tyčia pateikė melagingus parodymus be priesaikos;
- 3) nustatyta, kad teisėjai priimdami nuosprendį piktnaudžiavo, ir paskirta bausmė nėra adekvati padarytai veikai;
- 4) civilinio teismo priimto sprendimo panaikinimas, kuriuo buvo pagrįstas kitas įsiteisėjęs teismo nuosprendis;
- 5) paaiškėjo nauji faktai ar įrodymai, kurie vieni ar susiję su anksčiau pateiktais įrodymais duoda pagrindą išteisinti nuteistąjį, pritaikyti nuteistojo padėtį lengvinantį įstatymą ir švelninantį bausmę arba priimti kitą sprendimą nuteistojo atžvilgiu.

Kitai pagrindų grupei pagal baudžiamojo proceso įstatymo 362 skirsnį priklauso šie pagrindai¹⁹:

- 1) suklastoto dokumento pateikimas teismui, siekiant nuteistojo naudai priimto sprendimo;
- 2) nustatyta, kad liudytojas ar ekspertas davė parodymus prieš nuteistąjį ar tyčia pateikė melagingą išvadą arba tyčia pateikė melagingus parodymus be priesaikos;
- 3) nustatyta, kad teisėjai priimdami nuosprendį piktnaudžiavo, ir paskirta bausmė nėra adekvati padarytai veikai;
- 4) išteisintojo asmens prisipažinimas kaltu teisme ar ikiteisminiame etape dėl nusikalstamos veikos padarymo.

Prancūzijoje procesas gali būti atnaujintas, kai:

¹⁷ Дорфман М. институт повторного судебного процесса в уголовном судопроизводстве Израиля Уголовное право и процесс // Уголовное право и процесс. 2006, Nr. 1

¹⁸ Roxin C. Strafverfahrensrecht – Muenchen: 1993. P. 410

¹⁹ Ten pat

- 1) paaiškėja, kad nužudymo bylos auka yra gyva;
- 2) už tą patį deliktą yra nuteistas visai kitas asmuo;
- 3) už melagingus parodymus yra nuteisiamas liudytojas.

Neseniai Prancūzijos BPK papildytas plačiau apsprendžiant pagrindus, kai procesas gali būti atnaujintas išaiškėjus naujiems įrodymams dėl nuteistojo nekaltumo.

Šiuo metu galiojančiame Rusijos baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintos „naujų aplinkybių“ ir „naujai paaiškėjusių aplinkybių“ sąvokos, nors ankstesniame baudžiamojo proceso įstatyme buvo įtvirtinta tik „naujai paaiškėjusių aplinkybių“ sąvoka.

Dabar galiojančiame Rusijos BPK įstatymo leidėjas aiškiai nurodė, kaip reikėtų suprasti „naujas aplinkybes“. Teigiama, kad „naujomis aplinkybėmis“ reikėtų laikyti tokias aplinkybes, kurios taip pat buvo nežinomos teismui nuosprendžio ar nutarties priėmimo metu, kaip ir naujai paaiškėjusios aplinkybės, tačiau jas iš naujai paaiškėjusių aplinkybių išskiria du požymiai.

Naujos aplinkybės nustatomos ne bendros kompetencijos teismų. Jas nustato Rusijos Federacijos Konstitucinis Teismas arba Europos Žmogaus Teisių Teismas. Naujos aplinkybės visada naikina veikos nusikalstamumą ir baudžiamumą. Jų buvimas sąlygoja atnaujinimo proceso nutraukimą arba anksčiau nuteistojo asmens išteisinimą.

Rusijos teisinėje literatūroje yra įvairių nuomonių, kaip vertinti skirtingas sąvokas. Naujai paaiškėjusių aplinkybių sąvoka baudžiamojo proceso teisinėje literatūroje pateikiama dažniausiai taip: naujai paaiškėjusios aplinkybės – tai aplinkybės, kurios egzistavo teismo nuosprendžio ar nutarties įsigaliojimo metu, bet nebuvo žinomos teismui, priėmusiam sprendimą.²⁰

I. Michailovskajos nuomone, naujų duomenų apie vieną ar kitą faktą negalima priskirti prie naujai paaiškėjusių aplinkybių. Šis faktas jau buvo nustatytas ikiteisminio ar teismo proceso metu ir jis buvo vienaip ar kitaip įvertintas. Ji savaip aiškina skirtumus tarp naujų faktų, naujų įrodymų ir naujų aplinkybių.²¹ I. Michailovskaja mano, kad nauji įrodymai, kurie buvo nustatyti įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje byloje - tai aplinkybės, įtakančios nuteistojo atsakomybę ir bausmės skyrimą. Taigi jų negalima laikyti naujomis aplinkybėmis.

Kiti autoriai teigia, kad naujos aplinkybės nustatomos naujų duomenų (įrodymų) pagalba, o naujų, anksčiau nežinomų duomenų (įrodymų) nustatymo faktas ir yra nauja aplinkybė. Vieni autorių nuomone, naujai paaiškėjusių aplinkybių esmė yra ta, kad jos turi būti „naujos“ ne dėl jų nustatymo laiko, o „naujos“ prokurorui ir teismui. Tačiau šios aplinkybės turi būti esminės, kad jų pagrindu galima būtų suabejoti teismo nuosprendžio ar nutarties teisėtumu ir pagrįstumu.

²⁰ Григорьев В; Победкин А; Яшин В; - Уголовный процесс - Москва: Эксмо edukation, 2006 P. 692

²¹ Ведищев В. Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств - Москва: Эксмо edukation, 2004. P. 45

Kiti mano, kad paaiškėjusios aplinkybės - tai nustatyti faktai (išdėstyti prokuroro išvadoje), kurie susiję su įrodinėjimo dalyku baudžiamojoje byloje. Šie faktai anksčiau nebuvo žinomi ir todėl prieštarauja esminėms teismo išvadoms, esančioms įsigaliojusiame teismo nuosprendyje kaip neatitinkančios realios situacijos.²²

Dar kiti autoriai pagrįstai teigia, kad kalbama apie naujai paaiškėjusias, o ne apie naujai atsiradusias aplinkybes. Šiuo atveju kalbama apie tai, kad šios aplinkybės egzistavo anksčiau, tačiau jos nebuvo įtrauktos į baudžiamąją bylą, ir teismas nežinojo apie jas. Tačiau šių svarbių baudžiamajai bylai aplinkybių buvimas, kurių teismas nežinojo, byloja apie tai, kad nuosprendis ar nutartis yra neteisėta ir nepagrįsta.

Kai kurie teisininkai mano, kad įstatymas turi omenyje naujai paaiškėjusių aplinkybių sąvoką, t.y tokias aplinkybes, kurios egzistavo baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu, bet nebuvo žinomos teismui.

Kartais galimi tokie atvejai, kai naujos aplinkybės negalėjo būti žinomos teismui, nes atsirado po teismo sprendimo įsigaliojimo. Pavyzdžiui, nukentėjusiojo mirtis, kai nukentėjusysis miršta po nuteisimo asmens, kuris buvo pripažintas kaltu dėl sveikatos sutrikdymo. Tokiu atveju kyla klausimas dėl nuosprendžio panaikinimo, kadangi jis neatitinka tiesos.

Kai kurie autoriai mano, kad šiuo atveju, kai kaltinamasis buvo nuteistas už sunkų sveikatos sutrikdymą, o nukentėjusysis to pasekoje mirė, turėtų būti pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Aukščiau minėtu atveju, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad mirtis nuo kūno sužalojimų nukentėjusįjį ištiko po teismo nuosprendžio įsigaliojimo. Tai yra ta aplinkybė, kuri buvo nežinoma teismui priimant sprendimą ir kuri įrodo, kad nuteistasis padarė sunkesnę nusikalstamą veiką nei už kurią jis buvo nuteistas. Taip pat reikėtų pabrėžti, kad jei šis teismo nuosprendis jau įsigaliojo, jis negali būti pakeistas apeliacine ar kasacine tvarka.

Naujai paaiškėjusios aplinkybės, dėl kurių galima atnaujinti baudžiamąją bylą pagal LR BPK, yra šios:

1. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatytas liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų arba ekspertizės akto melagingumas.
2. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyta, kad nagrinėdami bylą teisėjai nusikalstamai piktnaudžiavo.

²² Красновский Г. Сулейманов Д. – Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств // Уголовное право и процесс. 2004, Nr. 1

3. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyta, kad atlikdami ikiteisminį tyrimą pareigūnai nusikalstamai piktnaudžiavo, ir dėl to buvo priimtas neteisingas ir nepagrįstas nuosprendis.
4. Kitokios aplinkybės, kurios teismui nebuvo ir negalėjo būti žinomos priimant nuosprendį ar nutartį, nors ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme buvo atliktas išsamiai, ir kurios vienos ar kartu su anksčiau nustatytomis aplinkybėmis įrodo, kad nuteistasis yra nekaltas, arba kad jis padarė lengvesnę ar sunkesnę nusikalstamą veiką negu ta, už kurią jis nuteistas. Taip pat kurios įrodo, kad išteisintasis asmuo, kurio byla nutraukta, yra kaltas.

Pagrindai baudžiamosios bylos atnaujinimui, nustatyti LR BPK 444 straipsnyje, gali būti taikomi tik įsigaliojusiems teismo nuosprendžiams ir nutartims.

Naujai paaiškėjusios aplinkybės turi tam tikrų savitų požymių, kuriuos galima nustatyti iš LR BPK 444 straipsnyje pateiktų aplinkybių aprašymo:

- aplinkybės nebuvo ir negalėjo būti žinomos teismui priimant nuosprendį ar nutartį, nors ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme buvo atliktas išsamiai;
- kurios vienos ar visumoje su anksčiau nustatytomis aplinkybėmis įrodo, kad nuteistasis yra nekaltas, arba kad jis padarė lengvesnę ar sunkesnę nusikalstamą veiką negu ta, už kurią jis nuteistas. Taip pat kurios įrodo, kad išteisintasis asmuo, kurio byla nutraukta, yra kaltas.

LR BPK aplinkybes, kurios yra baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindas, skirsto į keturias grupes.

1. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatytas liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų arba ekspertizės akto melagingumas, taip pat kitų įrodymų, kuriais paremtas nuosprendis ar nutartis, netikrumas (BPK 444 straipsnio 1 dalies 1 punktas).

BPK 444 straipsnio 1 dalies 1 punktas numato dvi būtinas sąlygas, kurioms esant gali būti atnaujinta baudžiamoji byla:

- nuosprendis ar nutartis pagrįsti melagingais ar netikrais įrodymais;
- įrodymų melagingumas ar netikrumas nustatytas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.

Liudytojo ar nukentėjusiojo parodymai arba ekspertizės aktas laikomi melagingais, kai jie neatitinka tikrovės, ir tokius parodymus sąmoningai duoda arba ekspertizės aktą pateikia asmuo, nors prieš tai jis buvo išpėtas dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingų parodymų davimą arba už melagingos išvados pateikimą.

Taigi parodymų melagingumas grindžiamas tuo, kad nukentėjusysis ar liudytojas iš anksto apgalvotai, sąmoningai iškreipia savo parodymus, dažniausiai siekdami tam tikro tikslo.

Praktikoje gali pasitaikyti atvejų, kai asmuo duodamas parodymus sąžiningai klysta. Pavyzdžiui, atpažindamas įtariamąjį ar pateikdamas kitus duomenis. Todėl kyla klausimas: kaip

vertinti liudytojo ar nukentėjusiojo sąžiningą klydimą duodant parodymus. Ar tai yra pagrindas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesui, ir ar galima liudytojo ar nukentėjusiojo sąžiningą klydimą priskirti LR BPK 444 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytiems pagrindams?

Baudžiamojo proceso įstatymas nustato reikalavimą, kad parodymų melagingumas turi būti nustatytas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu. Taigi dėl liudytojo ar nukentėjusiojo, kuris sąžiningai klydo duodamas parodymus, negali būti priimtas apkaltinamasis nuosprendis, kadangi asmuo tikėjo ir buvo įsitikinęs tuo, kad duoda teisingus parodymus. Tokioje veikoje nėra nusikaltimo sudėties, numatytos BK straipsnyje, nes asmuo turi suvokti, kad duoda melagingus parodymus.

BPK 444 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatyti įrodymai, kurių netikrumas yra pagrindas panaikinti teismo nuosprendį ar nutartį, yra bet kokie duomenys, kuriuos teismas pripažino įrodymais: specialisto išvada ar paaiškinimai, dokumentai, daiktiniai įrodymai. Daiktiniai įrodymai galėjo būti suklastoti, dokumentai padirbti, ir taip galėjo būti sukurti netikri duomenys, kuriuos teismas anksčiau buvo pripažinęs įrodymais. Todėl galima teigti, kad tokia situacija, kai asmuo sąžiningai klysta duodamas parodymus, nėra pagrindas atnaujinti baudžiamąją bylą pagal LR BPK 444 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytas aplinkybes, bet gali būti priskirta LR BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatytoms aplinkybėms.

Melagingas ar žinomai neteisingas vertimas gali būti pripažintas pagrindu baudžiamosios bylos atnaujinimui, jeigu toks vertimas susijęs su įrodymais, kuriais pagrįstas nuosprendis ar nutartis.²³ Kitu atveju, jei melagingais parodymais, ekspertizės aktu arba kitokiais netikrais įrodymais nuosprendžio ar nutarties išvados negrindžiamos, t. y. teismo sprendimu jie buvo atmesti, tai nėra pagrindas baudžiamąją bylą atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Melagingi liudytojų eksperto parodymai turi būti nustatyti ir dėl jų priimtas ir įsigaliojęs teismo sprendimas.

2. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyta, kad nagrinėdami bylą teisėjai nusikalstamai piktnaudžiavo (BPK 444 straipsnio 1 dalies 2 punktas).

Teisėjų, nagrinėjančių bylą, nusikalstami piktnaudžiavimai yra tyčinės nusikalstamos veikos, kurias jie padarė vedami savo asmeninių interesų, siekiant naudos ar siekiant sutrukdyti tiesos nustatymą dėl tam tikrų priežasčių. Teisėjų piktnaudžiavimai nagrinėjant baudžiamąją bylą gali pasireikšti priimant neteisėtą ir nepagrįstą nuosprendį ar nutartį, taip pat ir įvykdant kitas nusikalstamas veikas, pažeidžiančias žmonių teises ir laisves, darančias žalą teisingumui ir menkinančias teismų autoritetą. Tokiomis veikomis gali būti laikomos, pavyzdžiui, išteisinamojo

²³ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 547

nuosprendžio byloje priėmimas, nors byloje nustatyti duomenys akivaizdžiai rodo išteisintojo kaltumą, duomenų tyčinis nepripažinimas įrodymais teisme ir pan.

Jeigu teisėjai, nagrinėję baudžiamąją bylą, nusikalstamai piktnaudžiavo, baudžiamoji byla turi būti atnaujinta ir išnagrinėta iš naujo, nepaisant to, ar teisėjo nusikalstama veikla turėjo įtakos nuosprendžio ar nutarties priėmimui (pavyzdžiui, pažadėjimas už atitinkamą atlygį sušvelninti bausmę ar nutraukti bylą).

Neteisingas įrodymų vertinimas, netinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas, neteisingas bausmės paskyrimas, jeigu tai nebuvo teisėjų piktnaudžiavimo padarinys, nėra vada baudžiamajai bylai atnaujinti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Nusikalstamas teisėjų piktnaudžiavimas taip pat turi būti nustatytas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.

3. Įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu nustatyta, kad atlikdami ikiteisminį tyrimą pareigūnai nusikalstamai piktnaudžiavo, ir dėl to buvo priimtas neteisėtas ir nepagrįstas nuosprendis (BPK 444 straipsnio 1 dalies 3 punktas).

Ikiteisminio tyrimo pareigūnų nusikalstamas piktnaudžiavimas yra prokurorų, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų ar ikiteisminio tyrimo teisėjų, atlikusių ikiteisminį tyrimą, atskirus ikiteisminio tyrimo veiksmus, kontroliavusių ikiteisminį tyrimą, tyčinės nusikalstamos veikos, padarytos atliekant ikiteisminį tyrimą. BPK 444 straipsnio 1 dalies 3 punkte numatyti ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimai yra vada atnaujinti bylą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tik tuomet, kai šie piktnaudžiavimai sąlygojo neteisėto ar nepagrįsto nuosprendžio priėmimą. Šiuo atveju turi būti nustatytas priežastinis ryšys tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimo ir neteisėto bei nepagrįsto nuosprendžio priėmimo. Jeigu ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimai nesąlygojo neteisėto ir nepagrįsto nuosprendžio priėmimo, baudžiamoji byla neatnaujinama. Ikiteisminio tyrimo pareigūnų nusikalstami piktnaudžiavimai turi būti nustatyti įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu.

4. Kitokios aplinkybės, kurios teismui nebuvo ir negalėjo būti žinomos priimant nuosprendį ar nutartį, nors ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme buvo atliktas išsamiai, ir kurios vienos ar kartu su anksčiau nustatytomis aplinkybėmis rodo, kad nuteistas yra nekaltas, arba kad jis padarė lengvesnę ar sunkesnę nusikalstamą veiką negu ta, už kurią jis nuteistas. Taip pat kurios įrodo, kad išteisintasis arba asmuo, kurio byla nutraukta, yra kaltas (BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punktas).

Kitokiomis aplinkybėmis, numatytomis BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte, pripažįstamos tik tokios aplinkybės, kurios nebuvo ir negalėjo būti žinomos priimant nuosprendį ar nutartį. Aplinkybės, kurios priimant nuosprendį buvo žinomos, negali būti laikomos naujai paaiškėjusiomis. BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte vartojama konstrukcija „negalėjo būti

žinomos” vertinama ne apibendrintai, o atsižvelgiant į bylos medžiagą.²⁴ Jeigu kokios nors aplinkybės nebuvo nustatytos ir byloje nebuvo duomenų apie jų egzistavimą, laikoma, kad jos negalėjo būti žinomos, nors teorinė galimybė jas nustatyti ir buvo. Pavyzdžiui, po nuosprendžio išiteisėjimo paaiškėja, jog asmuo nusikalstamą veiką padarė bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu.

Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso 433 straipsnio 1 dalies 4 punkte nurodytos kitos naujai paaiškėjusios aplinkybės teisinėje literatūroje buvo suprantamos kaip aplinkybės, kurios įrodo, kad nusikaltimą padarė kitas asmuo; kad nuteistasis nusikaltimo padarymo metu buvo nepakaltinamas; kad asmuo, kuris buvo laikomas nužudytu, yra gyvas; kad nukentėjusysis dėl nusikaltimo metu padarytų kūno sužalojimų mirė ir kt.²⁵

BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytos aplinkybės nustatomos ne išiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, o tyrimu, kurį BPK 446 ir 447 straipsniuose nustatyta tvarka atlieka prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaiga pagal prokuroro nutarimą pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Tokiu tyrimu nustatomi ir liudytojo ar nukentėjusių parodymų, ekspertizės akto melagingumas, kitų įrodymų netikrumas, nusikalstami teisėjų, nagrinėjusių bylą, ar ikiteisminio tyrimo subjektų piktnaudžiavimai, kai šias veikas padariusiems asmenims negalima priimti nuosprendžio, nes jie yra mirę arba suėjo baudžiamosios atsakomybės senaties terminai.

Taigi galima teigti, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės turi atitikti tam tikrus požymius:

- 1) aplinkybės turi egzistuoti nuosprendžio ar nutarties įsigaliojimo metu;
- 2) turi būti nežinomos teismui nuosprendžio ar nutarties priėmimo metu;
- 3) turi būti susijusios su anksčiau nustatytomis aplinkybėmis, įrodančiomis nuteistojo nekaltumą arba tai, kad jis įvykdė sunkesnę ar lengvesnę nusikalstamą veiką, arba įrodančiomis išteisintojo asmens kaltumą, kurio atžvilgiu baudžiamoji byla nutraukta.

nekaltumą arba tai, kad jis įvykdė sunkesnę ar lengvesnę nusikalstamą veiką, arba įrodančiomis išteisintojo asmens kaltumą, kurio atžvilgiu baudžiamoji byla nutraukta.

Pirmas požymis reiškia, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės – tai aplinkybės, kurios egzistavo nuosprendžio ar nutarties priėmimo metu, tačiau teismui nebuvo žinomos. Byloje surinkti duomenys leido teismui padaryti atitinkamas išvadas, dėl kurių teismo sprendimas išoriškai atrodo teisėtas ir pagrįstas.²⁶ Tačiau šių aplinkybių egzistavimas, kurios teismui nebuvo žinomos, byloja apie tai, kad teismo nuosprendis ar nutartis neteisėta ir nepagrįsta. Šios aplinkybės turi būti nustatytos tam tikrais procesiniais veiksmais.

²⁴ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė- Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 623

²⁵ Bataitis A., Ignotas M., Kazlauskas M. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: Mintis; 1989 m. P. 396

²⁶ Ведищев В; - Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств Москва: Eksmo edukation, 2004. P. 78

Jeigu aplinkybės egzistavo nuosprendžio priėmimo metu ir teismui nebuvo žinomos dėl nevisapusiško ir neišsamaus ikiteisminio tyrimo, baudžiamojo ar baudžiamojo proceso įstatymų pažeidimo, tai nuosprendžio neteisėtumas ir nepagrįstumas gali būti nustatytas išsamiai ištyrus bylos medžiagą teisme.

Kitas naujai paaiškėjusių aplinkybių požymis yra tas, kad pavienės šios aplinkybės arba kartu su kitomis anksčiau nustatytomis aplinkybėmis leidžia spręsti apie kaltinamojo kaltumą ar nekaltumą, apie veikos pavojingumą kitaip, nei nusprendė teismas priėmęs nuosprendį arba nutartį. Prie tokių aplinkybių teisminė praktika priskiria įvairius faktus, apibūdinančius kaltinimą ir kaltinamojo asmenybę. Tai gali būti faktai, kurie patvirtina asmens, kuris buvo laikomas nužudytu, gyvo atsiradimą, kaltinamojo atsakomybės už kitą asmenį prisiėmimas. Čia galima priskirti aplinkybes, patvirtinančias apie nuteistojo asmens padarytą sunkesnę nusikaltimą, nukentėjusiojo mirtį nuo sunkių kūno sužalojimų po nuosprendžio priėmimo.²⁷

Nuteistojo mirtis nėra kliūtis atnaujinti baudžiamąją bylą. Nutarties, kurioje kaltinamasis yra išteisinamas peržiūrėjimas, nutartis nutraukti baudžiamąją bylą, nutartis dėl baismės sušvelninimo arba dėl sunkesnio nusikaltimo padarymo turi būti peržiūrėta ne vėliau kaip per vienerius metus po naujai paaiškėjusių aplinkybių nustatymo.

Siekiant išsiaiškinti, kokiais pagrindais dažniausiai pradedamas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas Lietuvoje dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, buvo atlikta 2005 metų teismų praktika baudžiamosios bylos atnaujinimo procese naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu.

Išnagrinėjus 15 nutarčių, priimtų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus kolegijos dėl proceso atnaujinimo esant naujai paaiškėjusioms aplinkybėms, paaiškėjo, kad visi proceso atnaujinimo atvejai buvo pradėti remiantis LR BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkto įtvirtintu pagrindu. Taigi pagrindas pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą yra aplinkybės, kurios teismui nebuvo ir negalėjo būti žinomos priimant nuosprendį ar nutartį, nors ikiteisminis tyrimas bei bylos nagrinėjimas teisme buvo atliktas išsamiai, ir kurios vienos ar kartu su anksčiau nustatytomis aplinkybėmis įrodo, kad nuteistasis yra nekaltas, arba jis padarė lengvesnę ar sunkesnę nusikalstamą veiką negu ta, už kurią jis nuteistas.

Aplinkybės, numatytos 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte, ir kurių pagrindu buvo pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas, teismų praktikoje buvo tokios:

- 1) Nusikalstamą veiką padarė kitas asmuo.

Šiuo pagrindu buvo pradėti 3 bylos atnaujinimo procesai. 2 iš jų dėl to, kad nusikalstamą veiką padaręs ir nuteistas asmuo prisistatė kita pavarde ir pasinaudojo svetimais duomenimis. Taigi asmuo pripažintas kaltu ir nuteistas už nusikalstamą veiką iš tikrųjų yra kitas asmuo. Šių

²⁷ Уголовный процесс: учебник для студентов юридических вузов факультетов – Москва: Зерцало-М, 2000

aplinkybių patikrinimui ir tikrojo asmens, padariusio nusikalstamą veiką, nustatymui būtina atnaujinti baudžiamąjį procesą. Vienas asmuo prisipažino kaltu įvykdžius nusikalstamą veiką (vagystę) ir buvo nuteistas. Tačiau atliekant ikiteisminį tyrimą dėl kitos nusikalstamos veikos, du įtariamieji prisipažino anksčiau įvykdę nusikaltimą, dėl kurio jau buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis kito asmens atžvilgiu. Naujai paaiškėjusios aplinkybės leido suabejoti įsigaliojusiu teismo nuosprendžiu.

- 2) Paaiškėjo naujos aplinkybės, leidžiančios manyti, kad asmuo padarė sunkesnę nusikalstamą veiką nei ta, už kurią yra nuteistas.

Šiuo pagrindu teismų praktikoje buvo pradėti 3 baudžiamosios bylos atnaujinimo procesai. 2 iš jų dėl to, kad vėliau buvo nustatyta, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką veikdamas su bendrininkų grupe. 1 pradėtas dėl to, kad asmenys nuteisti už sunkų sveikatos sutrikdymą, ir po nuosprendžio įsiteisėjimo nukentėjusysis nuo sužalojimų mirė, taigi asmenys padarė sunkesnę nusikaltimą nei tą, už kurią buvo nuteisti.

- 3) Po nuosprendžio įsiteisėjimo paaiškėjo, kad asmuo įvykdė nusikalstamą veiką baudmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu.

Tokių atvejų teismų praktikoje buvo daugiausiai – 8.

Taigi visos aplinkybės buvo nustatytos ne įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, o tyrimu, kurį atliko prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaiga baudžiamojo proceso įstatyme nustatyta tvarka pagal prokuroro nutarimą pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Apžvelgus teismų praktiką šios kategorijos bylų paaiškėjo, kad 2005 metais baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas buvo pradėtas tik BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte įtvirtintu pagrindu. Nebuvo nė vieno proceso atnaujinimo atvejo BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-3 punktuose nurodytais pagrindais.

3. Baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių istorinė apžvalga

Apibūdinant baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso sampratą, jos pateikimą teisinėje literatūroje bei įtvirtinimą procesiniuose įstatymuose, reikėtų apžvelgti ir jos istoriją.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo numatytas ir tarpukario Lietuvoje galiojusiame baudžiamojo proceso įstatyme.²⁸ 1933 metų baudžiamojo proceso įstatymo 5 skirsnyje (perskyrime) buvo numatytas baudžiamųjų bylų atnaujinimas, kurį reglamentavo 934 – 940 straipsniai. Šiuose straipsniuose nustatyti baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindai ir tvarka skiriasi nuo dabartinio BPK įtvirtintų

²⁸ Kavolis M. Baudžiamojo proceso įstatymas // Kaunas: Literatūros knygyno leidimas, 1933.

baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindų, kurie buvo skirstomi pagal naujai paaiškėjusių aplinkybių įtaką asmens statusui.

Tarpukario laikų baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtintas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas buvo analogiškas Vokietijos baudžiamojo proceso įstatyme (StPO 359-399) numatytam procesui. Šių įstatymų panašumą galima paaiškinti ilgalaike Klaipėdos krašto priklausomybe Vokietijai. Pagal tuo metu galiojantį baudžiamojo proceso įstatymą, buvo skiriamas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nuteistojo naudai ir nenaudai.

Teisinėje literatūroje galima surasti XIX amžiaus baudžiamųjų bylų atnaujinimo proceso aprašymus²⁹.

Baudžiamųjų bylų atnaujinimas, kaip įsigaliojusio teismo sprendimų peržiūrėjimas, XIX a. Prancūzijoje turėjo labai siauras ribas, nes visais laikais įstatymas ir teorija pabrėžė įsigaliojusio teismo nuosprendžio tvirtumą. Įstatymas numatė kelias išlygas, kurios leistų peržiūrėti įsigaliojusį teismo sprendimą, tačiau ir numatė griežtus apribojimus, kurie varžė ir siaurino galimybes patikrinti teismo sprendimų teisėtumą.

Pirmas apribojimas susijęs su baudžiamosiomis bylomis: atnaujinimas leidžiamas tik bylose dėl sunkių nusikaltimų ir negali būti taikomas nesunkių nusikaltimų atvejais.

Antras apribojimas - nustatyti subjektai, turintys teisę kelti klausimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo ir subjektai, kompetentingi atšaukti įsiteisėjusį teismo nuosprendį.

Pagal Prancūzų įstatymus, institucija, galinti atšaukti įsigaliojusį teismo nuosprendį, yra kasacinis teismas, o subjektas, turintis išimtinę teisę kelti klausimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo pagal Baudžiamojo proceso kodeksą (1808 metų), yra teisingumo (justicijos) ministras. Tik 1867 metais Prancūzijos baudžiamojo proceso kodekse šią teisę įgijo prokuratūra ir nuteistasis, o jo mirties atveju - ir jo artimieji. Subjektai dar nebuvo skirstomi į tuos, kurie pateikia prašymą ar pareiškimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, kurie pradeda procesą, tiesiog jiems buvo suteikta teisė kelti klausimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo.

Trečias apribojimas yra absoliutus draudimas atnaujinti baudžiamąją bylą, dėl kurios buvo priimtas išteisinamasis nuosprendis. Taigi atnaujinimas galimas buvo tik baudžiamosiose bylose, kuriose buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis, ir negalimas bylose, kuriose priimtas išteisinamasis nuosprendis.

Įsigilinus į šiuos apribojimus neabejotinai iškyla klausimų: kodėl visi asmenys nebuvo lygūs prieš įstatymą? Tokioje situacijoje, net ir esant analogiškomis aplinkybėms, vienu atveju

²⁹ Чельцов – Бебутов М. А. Курс уголовного права – Санкт Петербург: Равена. 1995 . P. 508-515

nuosprendis peržiūrimas, o kitu atveju - ne. Taigi baudžiamosios bylos atnaujinimas priklausė ne tik nuo naujai paaiškėjusių aplinkybių, bet ir nusikaltimo sunkumo laipsnio.

Kitas svarbus klausimas, kodėl teismo sprendimas negali būti peržiūrėtas, jei atsiranda akivaizdžių faktų, kad išteisintas asmuo iš tikrųjų įvykdė tą nusikaltimą? Tokiu atveju asmuo, nužudęs kitą asmenį, teismo nuosprendžiu išteisinamas, ir nepaisant to, kad po kurio laiko paaiškėja naujos aplinkybės, kurios įrodo jo kaltumą, jis negali būti pripažintas žudiku.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, nepaisant visų trūkumų, teikė galimybę atskirais atvejais panaikinti neteisėtą ir nepagrįstą teismo nuosprendį.

Galima manyti, kad giežti apribojimai baudžiamosios bylos atnaujinimo procesui buvo nustatyti dėl to, kad kuo mažiau būtų abejojama teismo priimto nuosprendžio teisėtumu ir tvirtumu.

Prancūzijos Baudžiamojo proceso kodekse buvo nustatytas išsamus ir trumpas aplinkybių sąrašas, dėl kurių buvo galima atnaujinti baudžiamąją bylą. Pagrindiniai baudžiamosios bylos atnaujinimo faktai:

- jeigu baudžiamojoje byloje dėl gyvybės atėmimo buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis ir paaiškėjo, kad asmuo, kuris buvo laikomas nužudytu, yra gyvas;
- jeigu vienoje baudžiamojoje byloje nuteisti du asmenys, ir tokiu atveju vieno asmens pripažinimas kaltu išteisina kitą asmenį;
- jeigu buvo nustatyti padirbti dokumentai ar liudytojų melagingi parodymai, kurie įtakojo teismo nuosprendžio priėmimą.

Šis aplinkybių sąrašas, dėl kurių gali būti atnaujinama baudžiamoji byla, kritikuojamas teisinėje literatūroje, kadangi nebuvo galimybės atnaujinti esant kitoms aplinkybėms, kurios akivaizdžiai rodo nuteistojo nekaltumą.

Baudžiamojo proceso įstatymas 1895 metais buvo papildytas dar vienu punktu, pagal kurį baudžiamosios bylos atnaujinimas galimas dėl visų naujai paaiškėjusių aplinkybių, kurios įrodo nuteistojo nekaltumą.

Baudžiamasis įstatymas tam tikrais atvejais nustatė išimtinę procesinę tvarką. Sprendimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo kasaciniame teisme galėjo priimti tik taryba prie teisingumo ministro, susidedanti iš trijų kasacinio teismo narių ir trijų departamentų direktorių. Ji sprendė klausimą dėl asmenų prašymų atnaujinti baudžiamąją bylą.

Vokiečių XIX amžiaus kodeksas, skirtingai negu prancūzų kodeksas, numatė platesnę galimybę peržiūrėti įsigaliojusius teismo nuosprendžius, t. y. galima buvo peržiūrėti ne tik kaltinamuosius, bet ir išteisinamuosius nuosprendžius.³⁰

Kita baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso ypatybė ta, kad Vokietijos baudžiamojo proceso įstatyme spręsti klausimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo kompetentingas buvo teismas, kuris buvo priėmęs neteisėtą ir nepagrįstą nuosprendį. Ši nuostata yra ginčytina, nes jo sprendimas atnaujinti baudžiamąją bylą gali būti įtakotas jo paties priimto ankstesnio nutarimo baudžiamojoje byloje.

Teisė inicijuoti procesą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo turi visi asmenys, turintys teisę paduoti apeliacinius ir kasacinius skundus. Sprendimai gali būti peržiūrimi visose baudžiamosiose bylose, išskyrus mažareikšmes veikas, kurias nagrinėja atskiras teisėjas.

Baudžiamųjų bylų atnaujinimo pagrindai kaip nuteistojo naudai, taip ir nenaudai gali būti šie:

- 1) dokumentai, kurie turėjo įtaką priimant teismo sprendimą, buvo netikri;
- 2) melagingi liudytojų parodymai, į kuriuos teismas atsižvelgė priimdamas sprendimą;
- 3) teisėjo, kuris vėliau buvo pripažintas kaltu, piktnaudžiavęs teisėjo padėtimi ir įgaliojimais, dalyvavimas priimant sprendimą.

Papildomas pagrindas atnaujinti baudžiamąją bylą nuteistojo naudai yra naujų aplinkybių ar įrodymų paaiškėjimas, kuris savaime ar kartu su kitomis aplinkybėmis byloja apie nuteistojo nekaltumą arba įrodo, kad jis įvykdė nusikaltimą, už kurį numatyta švelnesnė bausmė.

Papildomas pagrindas atnaujinti baudžiamąją bylą išteisintojo nenaudai yra tik jo asmeninis prisipažinimas teisme.

Galimybė peržiūrėti baudžiamąsias bylas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių Rusijos baudžiamajame procese pirmą kartą buvo numatyta ir pakankamai išsamiai suformuluota 1864 metais Baudžiamojo teismo proceso nuostatų 934 – 940 straipsniuose. Dėl Baudžiamosios bylos atnaujinimo naujai paaiškėjusių aplinkybių pagrindu galėjo kreiptis prokuroras, pateikdamas pareiškimą, o taip pat nuteistieji bei jų artimieji pateikdami prašymus. Jie turėjo kreiptis į vadovaujančio Senato Kasacinį departamentą. Pagrindiniai baudžiamosios bylos atnaujinimo faktai buvo šie:

- 1) kelių asmenų nuteisimas už tą patį nusikaltimą;
- 2) nuteisimas už nužudymą žmogaus, kuris surandamas gyvas;
- 3) padirbtų dokumentų, liudytojų ar nukentėjusiųjų melagingų parodymų nustatymas;

³⁰Чельцов – Бебутов М. А. Курс уголовного права – Санкт Петербург: Равена, 1995 . P. 508-515

4) įrodomas teisėjų nagrinėjusių bylą piktnaudžiavimas.

Apžvelgus baudžiamosios bylos atnaujinimo istoriją, galima teigti, kad šiuolaikinis baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas nuo XIX amžiaus proceso skiriasi pirmiausiai įstatyme nustatytu išsamiau naujai paaiškėjusių aplinkybių sąrašu, atnaujinimo tvarka, griežta reglamentacija ir platesnėmis galimybėmis išaiškinti ir pakeisti neteisėtą ir nepagrįstą teismo sprendimą.

Šis procesas buvo įtvirtintas 1961 m. baudžiamojo proceso kodekse ir vadinosi bylų procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Jo taikymo tvarką aprašė šeši straipsniai (457-462).

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo kodeksas buvo pakeistas net keliasdešimt kartų. Tada baudžiamajame procese atsirado visiškai naujų procesinių stadijų, tokių kaip apeliacija, kasacija.

1999 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos įstatymas, kurio skirsnis bylų proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo panaikintas ir įtvirtintas kitas: „ baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių” (463-470 str.). Baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių buvo suprantama kaip antra po kasacijos įsiteisėjusių teismo nuosprendžių ir nutarčių pagrįstumo ir teisėtumo patikrinimo forma.

Pokario metu Lietuvoje galiojusio RTFSR BPK 373 straipsnis įsiteisėjusių teismo sprendimų peržiūrėjimui numatė bylos atnaujinimo dėl naujai iškilusių aplinkybių institutą.³¹ Vados ir tvarka iš esmės yra panašios į šiuo metu galiojančio baudžiamojo proceso įstatymo nustatytą baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso tvarką, tačiau galima pastebėti tam tikrus skirtumus. Pavyzdžiui, baudžiamosios bylos bylų atnaujinimo tvarka buvo peržiūrima dėl to, kad iškilo naujų aplinkybių, kurių nepastebėjo pirmosios instancijos teismas ir kurios turi būti ištirtos.

1961-1990 metais galiojęs baudžiamojo proceso įstatymas numatė baudžiamosios bylos atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.³²

³¹ Strogovičius M. Baudžiamasis procesas - Kaunas: Valstybinė Pedagoginės literatūros leidykla; 1947 m. P. 325

³² Bataitis A., Ignatas M., Kazlauskas M. Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: Mintis; 1989 m. P. 395

II. BAUDŽIAMOJO PROCESO FUNKCIJŲ ĮGYVENDINIMAS BAUDŽIAMOSIOS BYLOS ATNAUJINIMO DĖL NAUJAI PAAIŠKĖJUSIŲ APLINKYBIŲ PROCESĖ

Baudžiamajame procese tam tikrų teisių ir pareigų turi daug proceso subjektų. Procesinės funkcijos yra procesinės veiklos kryptys, susijusios su tam tikru proceso subjekto statusu baudžiamajame procese.³³ Baudžiamajame procese yra vykdomos ikiteisminio tyrimo, kaltinimo, gynybos, baudžiamosios bylos nagrinėjimo ir išsprendimo arba teisingumo vykdymo funkcijos. Šios funkcijos su tam tikrais ypatumais yra įgyvendinamos ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Ikiteisminio tyrimo ir kaltinimo funkciją baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atitinkamai gali vykdyti prokuroras kartu su ikiteisminio tyrimo įstaigomis (ikiteisminio tyrimo pareigūnais) arba tik prokuroras.

Gynybos funkciją vykdo gynėjas. Iš dalies šią funkciją vykdo asmuo, kurio atžvilgiu vyksta baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių asmeniui yra mažesnės galimybės gintis nuo naujai paaiškėjusių jam nepalankių aplinkybių, kadangi įstatyme nenumatyta asmens teisė susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo rezultatais tyrimo metu. Apie juos jis gali sužinoti teismui nagrinėjant prokuroro išvadą ir tyrimo medžiagą. Įstatymas neįtvirtina ir nuostatos, leidžiančios gynėjui dalyvauti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu. Asmuo, kurio atžvilgiu paaiškėja naujos aplinkybės, ir jo atstovas pagal įstatymą gynybos funkciją gali vykdyti pateikdamas prokurorui pareiškimą ištirti šias aplinkybes.

Teisingumo vykdymas yra teismo prerogatyva. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teismas šią funkciją vykdo panaikindamas neteisėtus ir nepagrįstus pirmos instancijos teismo nuosprendžius ir nutartis arba priimdamas kitus BPK 449 straipsnyje nurodytus sprendimus.

Nors baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių paskirtis ir pagrindai užsienio šalyse (Prancūzijoje, Vokietijoje, Rusijoje) yra panašūs, baudžiamosios bylos atnaujinimo tvarka šiek tiek skiriasi.

Pagal Prancūzijos baudžiamojo proceso įstatymo 623 straipsnį, baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių (reviziją) gali inicijuoti teisingumo ministras, nuteistasis asmuo arba jo atstovas pagal įstatymą, o nuteistojo mirties atveju - jo giminaičiai arba kiti jį atstovaujantys asmenys.³⁴

³³ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė- Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 12

³⁴ Уголовный процесс западных государств. Гуценко К., Головки Л., Филимонов Б./ Москва. Зерцало- М. 2001. P. 381-384

Revizijos procesą sudaro 3 etapai, ir kiekvienas iš jų gali būti paskutiniu.

Pirmame etape prašymas peržiūrėti teismo sprendimą yra pateikiamas tam tikrai komisijai, kuri yra vienintelė Prancūzijoje. Ją sudaro 5 Kasacinio teismo teisėjai. Komisija atlieka tyrimą pati ar nurodo atskirus pavedimus atlikti kompetentingiems asmenims. Tokio tyrimo metu galima atlikti visus reikiamus procesinius veiksmus: apklausą, akistatą, gali būti išreikalaujami tam tikri dokumentai ir t.t. Pasibaigus tyrimui, komisija priima motyvuotą ir neskundžiamą sprendimą – nutraukti revizijos procesą ir atsisakyti patenkinti prašymą, kadangi nurodytos jame aplinkybės nepasitvirtino. Arba gali priimti kitą sprendimą – perduoti bylą į Kasacinio teismo baudžiamųjų bylų skyrių, kuris atlieka „revizinio teismo“ vaidmenį.

Antrame etape šis „revizinis teismas“ gali atlikti dar vieną tyrimą, jei mano, kad surinktų duomenų nepakanka. Pasibaigus tyrimui, arba kai jis yra neatliekamas, kai teismas mano, kad tas tyrimas nereikalingas, teismas surengia atvirą teismo procesą, kuriame dalyvauja suinteresuoti asmenys. Šis teismo procesas baigiamas motyvuoto sprendimo priėmimu, kuris negali būti apskūstas. Teismas arba nutraukia revizinį procesą, nenustačius atitinkamo pagrindo, arba panaikina nuosprendį ir siunčia baudžiamąją bylą nagrinėti teismine tvarka pirminei instancijai.

Jeigu nagrinėjimas negalimas dėl tam tikrų priežasčių, pvz. pasibaigus senaties terminui, dėl amnestijos, dėl asmens, kuris turi būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn mirties ir pan., teismas panaikina nuosprendį ir priima kitą sprendimą.

Trečias etapas galimas, jei Kasacinio teismo baudžiamųjų bylų skyrius, nagrinėjantis revizijos tvarka panaikina nuosprendį ir perduoda bylą nagrinėti tokios pat instancijos teismui, kaip ir teismas, priėmęs nuosprendį, kuris buvo panaikintas revizine tvarka. Tokiu atveju yra taikomos bendros teismo proceso taisyklės atitinkamame teisme.

Vokietijoje baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių (Wiederaufnahme des Verfahrens) vienas iš ypatumų yra tas, kad prašymas atnaujinti procesą paduodamas teismui, kurio nuosprendis yra apskundžiamas.³⁵

Teisė inicijuoti proceso atnaujinimą yra suteikta prokurorui, nuteistajam ir jo gynėjui. Nuteistojo mirties atveju, prašymą dėl proceso atnaujinimo gali paduoti jo sutuoktinis ir artimi giminaičiai. Skirtingai nei apeliacijos ir kasacijos procesų metu, Vokietijoje baudžiamoji byla nebūtinai yra peržiūrima. Proceso atnaujinimas priklauso nuo atitinkamo teismo nuomonės, kuris gali laikinai ar visai sustabdyti nuosprendžio vykdymą.

Prašymui atnaujinti procesą įstatymas numato tam tikrus reikalavimus. Prašyme turi būti nurodyti baudžiamosios proceso įstatyme numatyti pagrindai ir pateikti įrodymai. Jeigu prašymą paduoda nuteistasis ar jo artimieji, prašymą būtinai turi pasirašyti jo gynėjas ar advokatas, arba apie prašymą turi būti pažymėta teismo protokole sutikus gynėjui ar advokatui. Prašymui

³⁵ Roxin C. Strafverfahrensrecht – Muenchen: 1993. P. 406

atnaujinti procesą terminas nėra numatytas. Proceso atnaujinimo klausimas nėra sprendžiamas atskirame teismo posėdyje. Teismas atlikto tyrimo pagrindu priima nutarimą atsisakyti atnaujinti procesą dėl to, kad prašymas yra nepagrįstas ar nurodytos jame aplinkybės tokios, kaip dokumento suklastojimas, teisėjų, nagrinėjusių bylą, piktnaudžiavimas, buvo tyrimo nustatytos, tačiau įtakos priimtam teismo sprendimui ar proceso atnaujinimui neturėjo.

Esant tam tikroms sąlygoms, teismas turi teisę savarankiškai priimti sprendimą: jeigu nuteistasis mirė, tai peržiūrėjus būtinus įrodymus - išteisinti nuteistąjį arba atmesti jo prašymą, kitais atvejais, kai pakanka įrodymų - nedelsiant išteisinti nuteistąjį. Jei nuteistasis išteisinamas, anksčiau priimtas sprendimas yra panaikinamas.

Jei byla iš naujo nagrinėjama teisme, anksčiau priimtas teismo nuosprendis arba paliekamas galioti, arba panaikinamas, ir byla nagrinėjama iš esmės. Ankstesnis teismo sprendimas negali būti pakeistas nuteistojo nenaudai, tačiau priverstinio pobūdžio medicininės priemonės gali būti taikomos.

Teismo sprendimas, priimtas išnagrinėjus bylą iš esmės, gali būti skundžiamas bendrais pagrindais.

Apžvelgę užsienio šalių (Prancūzijos, Vokietijos) baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso ypatumus, galime pereiti prie Lietuvoje baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių proceso tvarkos ir aptarti prokuroro, gynybos funkciją realizuojančių subjektų ir teisėjo vaidmenį šiame procese.

1. Prokuratūros statusas ir vaidmuo baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių

Prokuroras atlieka vieną svarbiausių vaidmenų baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Prokuroro funkcijas šiame procese galima būtų suskirstyti į tris grupes:

- 1) prokuroro funkcijos pradedant baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių;
- 2) prokuroro funkcijos naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime;
- 3) prokuroro funkcijos pasibaigus naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimui.

Pagal LR BPK 446 straipsnio nuostatas, baudžiamosios bylos proceso atnaujinimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių gali pradėti tik prokuroras savo iniciatyva arba pagal nuteistojo, išteisintojo, jų gynėjo ir atstovo pagal įstatymą, nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo ir jų atstovo pareiškimus.

Suinteresuoti asmenys prokurorui turi pateikti motyvuotus pareiškimus dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. BPK nereglamentuoja pareiškimo turinio, nenumato pareiškimų dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių nagrinėjimo tvarkos ir terminų, todėl jie turėtų būti nagrinėjami vadovaujantis Piliečių ir kitų asmenų aptarnavimo viešojo administravimo ir kitose institucijose pavyzdine tvarka.³⁶ Proceso dalyvių pareiškimas rašomas laisva forma, tačiau iš jo turi būti aišku, koks proceso dalyvis paduoda pareiškimą, dėl kokios bylos ir kokio teismo sprendimo, dėl kokių naujai paaiškėjusių aplinkybių prašoma atnaujinti procesą.³⁷

Kai išnagrinėjęs pareiškimą prokuroras mano, kad gali būti bent viena iš BPK 444 straipsnyje numatytų aplinkybių, priima nutarimą pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Priimant šį nutarimą, BPK 444 straipsnyje numatytos aplinkybės gali būti dar nenustatytos, užtenka nustatyti pagrįstus duomenis apie galimą tokių aplinkybių buvimą. Tokie duomenys gali būti nustatyti kitos baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu, juos gali pateikti pats nuteistasis, jo giminės ar gynėjas. Tokios aplinkybės, kaip liudytojo ar nukentėjusiojo, arba ekspertizės akto melagingumas, teisėjų, nagrinėjusių bylą, piktnaudžiavimas arba ikiteisminių tyrimą atlikusių pareigūnų piktnaudžiavimas turi būti nustatytas įsiteisėjusiu teismo sprendimu.

Jeigu nutarimo pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių priėmimo pagrindu yra aplinkybės, numatytos BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-3 punktuose, ir nustatytos įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, šių aplinkybių tyrimas gali būti ir neatliekamas, iš karto surašoma BPK 447 straipsnio 1 dalyje numatyta išvada.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas prasideda prokuroro nutarimu, kuris priimamas dėl to, kad būtų ištirtos naujai paaiškėjusios aplinkybės, kurios leidžia suabejoti įsiteisėjusio teismo nuosprendžio ar nutarties teisėtumu ir pagrįstumu.

Ne visi prokurorai yra kompetentingi nagrinėti asmenų pareiškimus dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Koks prokuroras nagrinėja pareiškimą ir priima sprendimą, priklauso nuo to, kokios pakopos teismas byloje priėmė galutinį sprendimą. Pagal LR BPK 446 str. 2 d. nustatytus reikalavimus, tik apylinkės vyriausiasis prokuroras gali nagrinėti su apylinkių teismų įsiteisėjusiais nuosprendžiais susijusius asmenų pareiškimus, apygardos vyriausiasis prokuroras - su apygardos teismų nuosprendžiais ir nutartimis susijusius asmenų pareiškimus, ir generalinis prokuroras - su Lietuvos apeliacinio teismo nuosprendžiais ir nutartimis, bei su Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartimis susijusius pareiškimus. Taigi matome, kad įstatyme nustatytas siauras ratas prokurorų, galinčių pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Lietuvoje šį procesą kompetentingi pradėti 58 prokurorai, iš kurių 44

³⁶ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 546

³⁷ Goda G.; Kazlauskas M.; Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė- Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 625

rajonų apylinkės prokuratūrų vyriausieji prokurorai, 8 miestų apylinkės prokuratūros vyriausieji prokurorai, 5 apygardos prokuratūros vyriausieji prokurorai ir Generalinis prokuroras.³⁸

Jeigu išnagrinėjęs pareiškimą, prokuroras nenustato pagrindo pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso, jis motyvuotu nutarimu atsisako pradėti atnaujinimo procesą. Nutarime turi būti nurodyti motyvai, dėl kurių procesas nebuvo pradėtas. Su prokuroro nutarimu turi būti supažindinti suinteresuoti asmenys, todėl jiems pranešama raštu ir išaiškinama, kad šis nutarimas gali būti apskųstas aukštesniajam prokurorui.

Taigi pradėdant baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą, prokuroras atlieka šias funkcijas: pradeda baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą savo iniciatyva, nagrinėja asmenų, kuriems suteikta teisė kreiptis dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių (pagal 446 straipsnio 1 d.) pareiškimus (tik 446 straipsnio 2 d išvardinti prokurorai), priima nutarimą pradėti atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, priima nutarimą atsisakyti pradėti procesą. Kai nutarimas pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra priimtas, turi būti atliekamas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas.

Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą galima palyginti su ikiteisminiu tyrimu, kadangi šiuose procesuose galima išvelgti tam tikrų panašumų. Juos galima atskleisti dviem aspektais: pirma, naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą gali atlikti prokuroras arba ikiteisminio tyrimo įstaiga; antra, naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas atliekamas laikantis ikiteisminio tyrimo atlikimo tvarkos.

Praktikoje dažnai kyla klausimas, ar prokuroras pats turi atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą? BPK neįtvirtina normos, įpareigojančios vien tik prokurorą atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, kadangi BPK 446 str. 3d. nustatyta, kad prokuroras pats atlieka tų aplinkybių tyrimą arba paveda tai padaryti ikiteisminio tyrimo įstaigai. Šiuo atveju įstatymo nuostata, kad prokuroras pats atlieka tų aplinkybių tyrimą, nereiškia, kad naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą atlieka vyriausiasis prokuroras ar generalinis prokuroras, priėmęs nutarimą pradėti procesą. Vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymu, šie prokurorai turi teisę pavesti tokį tyrimą atlikti sau pavaldiems prokurorams ar ikiteisminio tyrimo įstaigai.

BPK 164 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad ikiteisminį tyrimą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnai, o jį organizuoja ir vadovauja prokuroras. Ikiteisminiame tyrime prokuroras gali nuspręsti pats atlikti visą ikiteisminį tyrimą. BPK 446 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prokuroras, priėmęs nutarimą pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, pats atlieka tų aplinkybių tyrimą arba paveda tai padaryti ikiteisminio tyrimo įstaigai. Taigi ši įstatymo nuostata tarsi leidžia suprasti, kad prokurorui rekomenduojama atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių

³⁸ <http://www.lvi.lt/article/archive/164/>; prisijungimo laikas: 2006-12-05

tyrimą pačiam, o tik išskirtiniais atvejais, kai šis tyrimas nereikalauja specialių žinių ir kvalifikacijos, jis turėtų būti pavedamas ikiteisminio tyrimo įstaigai.

Baudžiamojo proceso įstatymas nenumato, ar perdavus atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą ikiteisminio tyrimo įstaigai prokuroras turėtų organizuoti ir vadovauti šiam tyrimui. Bet atsižvelgiant į tai, kad naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas turi būti atliekamas vadovaujantis ikiteisminio tyrimo taisyklėmis, galima daryti išvadą, kad atliekant tyrimą prokuroras turėtų jį organizuoti, jam vadovauti, o ne tik susipažinti su jau atliktu ikiteisminiu tyrimu, ir juo remiantis surašyti išvadą, jeigu tyrimo metu buvo nustatyti BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-4 punktuose numatyti pagrindai, reikalingi baudžiamosios bylos procesui atnaujinti.

Galima būtų išskirti dar vieną priežastį, kodėl prokuroras pats turėtų atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, o ne perduoti jį atlikti ikiteisminio tyrimo įstaigai. Ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamų veikų dažniausiai atlieka ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai. Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas būtų objektyvesnis, jei tyrimą atliktų ne ikiteisminė tyrimo įstaiga, atlikusi ikiteisminį tyrimą, o prokuroras, kuris tiesiogiai ikiteisminio tyrimo neatlika.

Siekiant tiksliau apibrėžti prokuroro padėtį naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime, apklausoje buvo pateiktas klausimas, ar prokuroras naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime turi tokį patį statusą kaip ir ikiteisminio tyrimo procese?

83,3 proc. Aukščiausiojo Teismo teisėjų mano, kad prokuroro statusas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime toks pats kaip ir ikiteisminiame tyrime, ir tai motyvavo šiais teiginiais: a) prokuroro įgaliojimai naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime ir ikiteisminiame tyrime yra tokie patys, b) bendri proceso reikalavimai abiejuose tyrimuose.

16,7 proc. Aukščiausiojo Teismo teisėjų teigia, kad prokuroro statusas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime yra kitoks nei ikiteisminiame tyrime.

Prokurorų nuomonės pasiskirstė taip: 34,6 proc. mano, kad jų statusas toks pats kaip ir ikiteisminiame tyrime, ir 65,4 proc. mano, kad jų statusas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime yra kitoks nei ikiteisminiame tyrime. Dalis apklaustų prokurorų pasisakė manantys, kad jie turi tokį patį statusą tiek naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime, tiek ir ikiteisminiame tyrime, tačiau nemotyvavo savo nuomonės.

Kaip ir ikiteisminio tyrimo procese, baudžiamosios bylos atnaujinimo procese, visus procesinius veiksmus galima atlikti tik priėmus nutarimą pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą. Iki tol jokių patikrinimo ar procesinių veiksmų atlikti negalima.

Tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas BPK nustatyta tvarka gali atlikti visus ikiteisminio tyrimo veiksmus: apklausą, apžiūrą, ekspertizę, kratą, poėmį ir kt., tačiau su tam tikromis išimtimis.

Skirtingai nei ikiteisminiame tyrime, asmeniui, kurio atžvilgiu yra pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, įtarimas nėra pareiškiamas. Toks asmuo neišpėjamas dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą. Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime asmenims nėra skiriama kardomoji priemonė, kadangi kardamosios priemonės klausimas išspręstas nuosprendžiu ar nutartimi, ir šis teismo sprendimas nėra panaikintas.

Taigi apibrėžus prokuroro pareigas, įgaliojimus ikiteisminiame tyrime ir naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime, galima padaryti išvadą, kad nors prokuroro vaidmuo juose iš pirmo žvilgsnio panašus, tačiau neturėtų būti laikomas tokiu pačiu.

Kadangi baudžiamosios bylos proceso atnaujinimo atvejai praktikoje nėra dažni, ikiteisminio tyrimo pareigūnams gali nepakakti žinių ir kompetencijos tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kurių tiesioginė funkcija – nusikalstamų veikų tyrimas ir atskleidimas, turi mažiau žinių apie praktikoje retą baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą ir su juo susijusių naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą.

Kalbant apie naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, kyla klausimas: per kokį terminą jis turi būti atliktas? Baudžiamojo proceso įstatyme toks terminas nėra nustatytas, todėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas atliekamas remiantis ikiteisminio tyrimo atlikimo terminais. BPK 176 straipsnio 1 dalis įtvirtina, kad toks tyrimas turi būti atliktas per kuo trumpesnę laiką.

Atliktos anketinės apklausos metu buvo siekiama išsiaiškinti, ar Aukščiausiojo Teismo teisėjai ir prokurorai mano, kad reikėtų nustatyti konkretų terminą, per kurį naujai paaiškėjusios aplinkybės turėtų būti iširtos.

Į pateiktą klausimą respondentai atsakė taip: 50 proc. apklaustų Aukščiausiojo Teismo teisėjų mano, kad tokie terminai turėtų būti numatyti. Šią nuomonę jie daugiausiai pagrindė LR BPK 2 straipsnio nuostatomis, kurios byloja, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatyme numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas.

Jei būtų numatyti naujai paaiškėjusių aplinkybių patikrinimo ir tyrimo terminai, tai paspartintų prokuroro ar ikiteisminės įstaigos pareigūnų naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, ir sumažintų galimybes šį tyrimą vilkinti. Taip pat praktikoje mažiau būtų atvejų, kai baudžiamoji byla negali būti atnaujinama dėl to, kad yra pasibaigęs baudžiamosios bylos atnaujinimui įstatyme numatytas terminas. Tokie atvejai pasireiškia dažniausiai dėl to, kad prokurorai ar ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnai, kuriems yra pavesta atlikti tyrimą, nepagrįstai ilgai jį atlieka.

2005 metais teismų praktikoje buvo atvejų, kai prokurorai nuo naujai paaiškėjusių aplinkybių dienos ilgai nesurašė išvados dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo ir dėl to buvo

atsisakyta atnaujinti baudžiamąją bylą.³⁹ Aukščiausiasis Teismas šias išvadas gavo jau pasibaigus BPK 446 straipsnyje numatytam terminui, pagal kurį baudžiamoji byla negali būti atnaujinama vėliau nei per vienerius metus nuo naujų aplinkybių paaiškėjimo dienos.

34,6 proc. apklaustų prokurorų mano, kad naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimui turi būti numatytas terminas ir grindžia šiais argumentais: a) dėl baudmės neišvengiamumo principo; b) kadangi tyrimas turi būti kuo greičiau atliktas.

50 proc. ir 65,2 proc. teisėjų ir prokurorų vis dėlto laikosi nuomonės, kad tokie terminai neturi būti įtvirtinti įstatyme, ir savo nuomonę grindžia šiais argumentais: a) tokių terminų nustatymas neturi prasmės; b) tai apsunkintų naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą.

Atlikus respondentų nuomonių analizę paaiškėjo, jog dauguma mano, kad terminas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimui neturėtų būti nustatytas.

Vadovaujantis tuo, kad terminai naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimui nėra nustatyti, prokurorai ar ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kuriems pavestas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, tyrimo laikotarpį dažniausiai nustato savo nuožiūra, todėl tai kartais sukelia vilkinimą. Todėl galima daryti prielaidą, kad nustačius naujai paaiškėjusių aplinkybių patikrinimo ir tyrimo terminą, būtų išvengta tyrimo vilkinimo.

Jeigu tyrimo metu nustatoma, kad nėra baudžiamojo proceso įstatyme numatytų aplinkybių, prokuroras priima nutarimą nutraukti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą, nurodydamas proceso nutraukimo motyvus ir galimybę tokį nutarimą apskusti.

Priimti sprendimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo yra išimtinai prokuroro teisė, kadangi joks kitas asmuo, tame tarpe ir tyrimą atlikęs ikiteisminio tyrimo pareigūnas, tam nėra kompetentingas.

LR BPK 30 straipsnyje nustatyta, kad motyvuotas dokumentas, kurį priima prokuroras, yra nutarimas (išskyrus kaltinamąjį aktą). Baudžiamojo proceso įstatyme nėra numatyta, kad prokuroras gali surašyti išvadą. Nepaisant to, kad "išvados" sąvoka nėra įtvirtinta baudžiamojo proceso įstatyme, tačiau baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ją galima laikyti tinkama.⁴⁰ Prokuroras nesprenžia pats dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo, o tik teikia teismui savo išvadas dėl atlikto naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo, todėl ši sąvoka geriau už kitas apibūdina prokuroro priimtą aktą. Išvadą galima apibūdinti, kaip prokuroro nuomonę dėl teismo sprendimo teisėtumo ir pagrįstumo, kurią jis pateikia baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.⁴¹

³⁹ Byla Nr. 2A-13/2005

⁴⁰ Ведищев В; - Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств - Москва: Издательство "Юрлитинформ" 2003. P. 134

⁴¹ Ten pat P. 133

Baigus tirti naujai paaiškėjusias aplinkybes ir nustaćius pagrindą, numatytą BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-4 punktuose, prokuroras, priėmęs nutarimą pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, surašo išvadą. Joje nurodoma: teismas, kuriam ji pateikiama (Lietuvos Aukščiausiasis Teismas); nuosprendžio ar nutarties bei paskesnių teismų sprendimų turinys; naujai paaiškėjusios aplinkybės ir jas pagrindžiantys duomenys; siūlomas priimti sprendimas; jeigu siūloma bylą perduoti iš naujo tirti ar nagrinėti teisme, papildomai turėtų būti nurodytos aplinkybės, kurias reikia iširti.⁴²

Prokuroro vaidmuo baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių neapsiriboja vien sprendimo dėl proceso atnaujinimo priėmimu, naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimu. Prokuroro funkcijos apima ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą teisme.

Praktikoje kyla klausimas, ar prokuroras gali teismo posėdžio metu papildyti ar pakeisti išvados turinį? BPK 448 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad prokuroras turi dalyvauti teismo posėdyje, kuriame yra nagrinėjama prokuroro išvada ir tyrimo medžiaga, sprendžiamas klausimas dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo, ir duoti paaiškinimus. Įstatymas nenumato galimybės papildyti ar pakeisti išvadą teismo nagrinėjimo metu. Taigi galima teigti, kad prokuroro paaiškinimai teisme reikalingi palaikyti išvadą ir ją pagrįsti.

Reikėtų paminėti, kad naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu nustaćius pagrindą, kuris leidžia abejoti įsiteisėjusio teismo sprendimo teisėtumu ir pagrįstumu, prokuroras negali sustabdyti tokio sprendimo vykdymo. Spręsti neteisėto ir nepagrįsto teismo nuosprendžio ar nutarties panaikinimo klausimą kompetentingas tik teismas.

Vadinasi, galima teigti, kad prokuroras atlieka svarbų vaidmenį baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procese. Pradedant baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą, jis kompetentingas priimti sprendimą atnaujinti procesą dėl paaiškėjusių aplinkybių, baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka nagrinėti asmenų pareiškimus dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, priimti nutarimą pradėti atnaujinimo procesą, o neradęs pagrindo – priimti nutarimą atsisakyti pradėti procesą.

Tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes, prokuroras kompetentingas pats atlikti tokį tyrimą arba pavesti jį atlikti ikiteisminio tyrimo įstaigai, kompetentingas atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus, atliekant naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, kompetentingas spręsti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo, ir nustaćius BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-4 punktuose įtvirtintas aplinkybes surašo išvadą, o jų nenustaćius priima nutarimą nutraukti procesą.

⁴² Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003. P. 549

Prokuroras dalyvauja ir teismo posėdyje, kai yra nagrinėjama prokuroro išvada ir medžiaga, taip pat pateikia paaiškinimus teisme.

2. Teisės į gynybą įgyvendinimas baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procese

Baudžiamasis ir baudžiamojo proceso įstatymai – tai pagrindiniai norminiai aktai, konkrečiai ginantys žmogaus teises ir laisves⁴³. Kiek šie įstatymai orientuoti į žmogaus teisių apsaugą, toks žmogaus teisių apsaugos lygis ir teisme. Čia svarbu viskas – ir šių įstatymų samprata, ir uždaviniai, ir procesinių figūrų kompetencija.⁴⁴

Po baudžiamojo proceso įstatymo įsigaliojimo buvo padaryta nemažai baudžiamojo proceso normų pakeitimų ir papildymų. Šių pakeitimų ir papildymų tikslas susijęs su žmogaus teisių apsauga, kuri yra neatskiriama nuo teisingumo įgyvendinimo kaip baudžiamojo proceso paskirties. Kadangi vienas iš pagrindinių baudžiamojo proceso paskirties aspektų yra asmens, kurio atžvilgiu pradėtas baudžiamasis procesas, teisių apsauga baudžiamajame procese, todėl būtina apsaugoti žmogaus teises baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Asmens statusas baudžiamajame procese yra susijęs su tam tikromis procesinėmis garantijomis, teisėmis ir pareigomis. Baudžiamojo proceso įstatymas nereglamentuoja nuteistojo, išteisintojo ir asmens statuso baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Teisinėje literatūroje asmens statusas baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dažniausiai priklauso nuo naujai paaiškėjusių aplinkybių pobūdžio, ir nuo to, kaip jos įtakoja (pasunkina ar palengvina) nuteistojo ar išteisintojo asmens padėtį.

Kai kurie autoriai mano, kad jei baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas pradėtas BPK 444 straipsnyje 1 dalies 1-3 punkte nustatytais pagrindais, t. y. dėl liudytojo, nukentėjusiojo parodymų, ekspertizės akto melagingumo, teisėjų ir ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų nusikalstamo piktnaudžiavimo, tai asmeniui bylos atnaujinimo procese turi būti suteiktas liudytojo ar nukentėjusiojo statusas, o jei procesas pradėdamas 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytu pagrindu, t. y. dėl kitų aplinkybių, tai asmuo turi įgyti įtariamojo statusą.⁴⁵ Tokia nuomonė yra ginčytina dėl to, kad šių asmenų atžvilgiu yra įsiteisėjęs teismo sprendimas, kuriuo teismas išteisino asmenį, ar pripažino kaltu dėl nusikalstamos veikos padarymo. Todėl nei prokuroras, priėmęs sprendimą pradėti baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą, nei

⁴³ Žmogaus teisių problema baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese // Konferencijos medžiaga. Vilnius: Lietuvos teisininkų draugija, 1995. P. 7

⁴⁴ Ten pat

⁴⁵ Громов Н. А. Вновь открывшиеся обстоятельства в уголовном процессе - Москва: Спартак, 1999. P. 153

prokuroras, atliekantis naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, ar tuo labiau ikiteisminio tyrimo pareigūnas neturėtų keisti asmens statuso, kol jo atžvilgiu yra įsiteisėjęs teismo sprendimas.

Analizuojant asmens baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių statuso problemą, buvo pasiteirauta praktikų nuomonės. Šis klausimas į apklausą buvo įtrauktas neatsitiktinai, nes su juo susiję nemažai procesinių klausimų, tokių kaip: teisė į gynybą, teisė susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis ir t.t.

Nuomonės šiuo klausimu yra tokios: 50 proc. Aukščiausiojo Teismo teisėjų mano, kad asmeniui naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime turi būti suteikiamas įtariamojo statusas, kiti nurodė, kad asmeniui turi būti suteiktas toks statusas, koks buvo prieš pradėdant šį procesą. Tai reiškia, jei ankstesniu teismo nuosprendžiu asmuo yra išteisintas, tai asmuo naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu turėtų būti laikomas išteisintuoju, o nuteistas ankstesniu teismo nuosprendžiu – nuteistuoju. Tačiau šiuo atveju kyla klausimas, ar verta pasitikėti tokiu teismo nuosprendžiu ar nutartimi, kurių teisėtumu ir pagrįstumu naujai paaiškėjusios aplinkybės leidžia suabejoti? Jeigu teismo sprendimas yra neteisėtas ir nepagrįstas, galima daryti išvadą, kad ir statusas, suteikiamas asmeniui tokiu sprendimu, gali būti neteisingas. Tačiau tik Aukščiausiasis Teismas gali pripažinti teismo sprendimą neteisėtu ir nepagrįstu ir jį panaikinti. Tai reikštų, kad baudžiamosios bylos atnaujinimo procese pripažįstamas toks asmens statusas, kokį nustato įsiteisėjęs teismo nuosprendis ar nutartis. Šis statusas gali būti pakeistas tik Aukščiausiajam Teismui panaikinus pirminės instancijos teismo sprendimą.

26,9 proc. apklaustų prokurorų mano, kad asmeniui, dėl kurio pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, turi būti suteikiamas išteisintojo statusas, 21,1 proc. mano, kad – nuteistojo, 40,3 proc. – įtariamojo statusas.

Jeigu asmeniui baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių būtų suteikiamas įtariamojo statusas, tai paaiškintų kai kurias išimtis, kurias baudžiamojo proceso įstatyme tiesiogiai nenumatytos, bet praktikoje yra taikomos. Pavyzdžiui, toks asmuo turėtų būti apklausiamas pagal įtariamojo apklausos taisykles, nors įtarimas jam ir nepareiškiamas, asmuo neįspėjamas dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą.

Prokurorai, pasisakiusieji, kad nei nuteistojo, nei išteisintojo, nei įtariamojo statusas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime neturėtų būti suteikiamas, tai argumentuoja tuo, kad kiekvieno asmens statusas įtakoja jo pareigas ir teises procese. Jų nuomone, asmeniui turi būti suteikiamas specialus statusas, kuris garantuotų teisę į gynybą ir kitų asmens teisių užtikrinimą.

Taigi su asmens statusu baudžiamosios bylos atnaujinimo procese yra susiję tokie svarbūs klausimai, kaip asmens teisė baudžiamosios bylos atnaujinimo procese turėti gynėją, teisė susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis ir t.t.

LR Konstitucijoje įtvirtintas bendras asmens teisės į gynybą principas, kuris turi būti vienodai įgyvendinamas viso baudžiamojo proceso metu.

LR BPK 10 straipsnyje įtvirtinta tik įtariamojo, kaltinamojo ir nuteistojo teisė į gynybą. Teismas, prokuroras privalo užtikrinti šiems asmenims galimybę įstatymų nustatytais priemonėmis ir būdais gintis nuo įtarimų bei kaltinimų ir imtis reikiamų priemonių užtikrinant asmeninių bei turtinių teisių apsaugą. Tačiau baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teisė į gynybą turėtų būti garantuojama ir išteisintajam asmeniui, kurio atžvilgiu pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių visada yra susijęs su asmens interesais, t. y. sunkina arba lengvina asmens padėtį, ir nuteistajam, ir išteisintajam turi būti suteikta vienoda galimybė ginti savo teises.

Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime gali būti atliekami įvairūs BPK įtvirtinti procesiniai veiksmai: apklausa, parodymų patikrinimo veiksmai, ir t.t. Kyla klausimas dėl asmens, kurio atžvilgiu pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, teisių. Tokios teisės yra: teisė duoti parodymus, pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus, pateikti prašymus, pareikšti nušalinimus. Teisė duoti parodymus baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių asmeniui turėtų būti užtikrinta, tačiau, asmuo negali būti verčiamas duoti parodymus prieš save. Taigi baudžiamojo proceso įstatymas nenustato tokių teisių į gynybą, taip pat neužtikrina teisės į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą išteisintajam asmeniui.

Taigi nepriklausomai nuo to, ar asmuo teismo sprendimu yra pripažintas nuteistuoju ar išteisintuoju, jam turėtų būti suteikiamos vienodos teisės ir nustatomos vienodos pareigos baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu.

2.1. Gynėjo dalyvavimas baudžiamosios bylos atnaujinimo procese

BPK numato gynėjo dalyvavimą baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tik teisminiame šio proceso nagrinėjime, kai yra peržiūrima prokuroro išvada ir priimamas sprendimas dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo. Gynėjo dalyvavimas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu BPK nėra reglamentuotas. Todėl iš esmės keltinas klausimas, kaip turi būti reglamentuojamas gynėjo dalyvavimas baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių?

Šią problemą galima būtų spręsti dviem būdais. Pirma, baudžiamosios bylos atnaujinimo procese gynėjo dalyvavimas turėtų būti užtikrinamas bendra tvarka kaip ir viso baudžiamojo proceso metu. Ir antra, gynėjas galėtų dalyvauti tik teisme sprendžiant baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimą, kaip įtvirtina dabar galiojančio kodekso normos.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje įtvirtinta viena iš svarbiausių asmens teisių – teisė į gynybą, teisė turėti advokatą: „Asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir įtariamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat teisė turėti advokatą.

Nors pradėdant baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą įtarimas asmeniui nėra pareiškiamas, naujai paaiškėjusios aplinkybės dažnai būna asmens nenaudai. Asmeniui, kurio atžvilgiu pradėdamas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas labai svarbu tinkamai ir laiku pasinaudoti teise į gynybą, siekiant paneigti nepalankių šių aplinkybių buvimą arba sušvelninti savo atsakomybę.

Gynėjas yra baudžiamojo proceso dalyvis, teikiantis teisinę pagalbą ginamajam (įtariamajam, kaltinamajam, nuteistajam ar išteisintajam). Lyginant su anksčiau galiojusiu LR BPK, pagal kodeksą gynėjas turi daugiau galimybių dalyvauti procese. Taip pat tai reiškia, kad skiriama daugiau dėmesio ir žmogaus teisių apsaugos reikalavimus užtikrinant. Teisė gintis padedant gynėjui yra ne mažiau svarbi nei baudžiamasis persekiojimas ar išsamus nusikalstamos veikos tyrimas. Taigi teisė į gynybą yra visuotinai pripažinta ir deklaruojama tiek Lietuvos Respublikos įstatymuose, tiek tarptautiniuose dokumentuose. (Konstitucijos 31 str. 1 dalis, Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 6 str. 3 dalies „c“ punktas, Politinių ir pilietinių teisių pakto 14 str. 3 dalies „d“ punktas).

Baudžiamojo proceso įstatymas reglamentuoja gynėjo dalyvavimą ikiteisminio tyrimo ir teismo bylos nagrinėjimo metu, numato jo teises ir pareigas, taip pat numato atvejus, kada gynėjo dalyvavimas būtinas, numato gynėjo kvietimą, paskyrimą ir nušalinimą.

Mūsų manymu, bendra gynėjo dalyvavimo baudžiamajame procese tvarka turėtų būti taikoma ir viso baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių metu.

Gynėjas privalo panaudoti visas įstatyme nurodytas teisėtas gynybos priemonės ir būdus, kad būtų išaiškintos aplinkybės, lengvinančios asmens atsakomybę, teikti jam reikiamą ir tinkamą teisinę pagalbą. Gynėjas nuo to momento, kai jam leidžiama dalyvauti byloje turi vykdyti įstatymuose numatytas teises ir pareigas, kurios būtinos ginti asmens teises ir teisėtus interesus.

LR BPK 50 straipsnyje yra numatytas gynėjo kvietimas ir paskyrimas. Numatoma, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ir teisėjas privalo išaiškinti įtariamajam jo teisę turėti gynėją ir suteikti galimybę pasinaudoti šia teise.

Gynėjas visas procesines teises ir pareigas gali realizuoti tik dalyvaudamas procese. Gynėjui turi būti užtikrinta ne tik teisė tiesiogiai dalyvauti ginamojo apklausoje ar su ginamuoju

atliekant kitus procesinius veiksmus, bet ir sudaryta reali galimybė prieš atliekant procesinį veiksmą susitikti su ginamuoju ir rengtis gynybai be kitų asmenų dalyvavimo.

Galima teigti, kad svarbiausias gynėjo dalyvavimo procese tikslas – naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo ir bylos nagrinėjimo teisme metu kvalifikuotai pateikti visa tai, kas naudinga ir tikslinga įtariamojo, kaltinamojo ar nuteistojo gynybai: pateikti asmenį teisinančius ir jo atsakomybę švelninančius duomenis.

LR BPK 51 straipsnio nuostatos įtvirtina būtiną gynėjo dalyvavimą. Būtiną gynėjo dalyvavimą galėtų būti numatytas ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procese, jei naujai paaiškėjusios aplinkybės sunkina asmens padėtį.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procese, asmuo, kurio atžvilgiu šis procesas pradėtas, yra mažiau galimybių turinti proceso šalis, o pats naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas dažniau skirtas kaltinančiai ir įrodomajai informacijai patvirtinti, dėl to būtina užtikrinti asmens teisę į gynybą. Kai procesas vyksta dėl to, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės sunkina asmens, dėl kurio yra įsiteisėjęs teismo nuosprendis, padėtį, asmuo turi pasirengti racionaliai gynybai dėl naujai išaiškėjusių, jam nepalankių aplinkybių, apmąstyti ir paaiškinti savo veiksmus.

Nors baudžiamosios bylos proceso įstatymas tiesiogiai nenumato galimybės gynėjui dalyvauti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime, tačiau ir daugumos respondentų nuomone tokia galimybė turėtų būti numatyta.

Taip mano visi apklausti Aukščiausiojo Teismo teisėjai ir 57,6 proc. apklausoje dalyvavusių prokurorų. Pagrindiniai respondentų argumentai susiję su tuo, kad teisė į gynybą asmeniui turi būti užtikrinama viso baudžiamosios bylos proceso metu, taip pat ir naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime. Dalis respondentų pabrėžia asmens, kurio atžvilgiu pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, teisę gintis nuo įtarimų. Taigi asmuo, kurio atžvilgiu teismas priėmė išteisinamąjį nuosprendį, turėtų teisę paneigti tas aplinkybes, kurios leidžia suabejoti jo nekaltumu.

19,2 proc. apklaustų prokurorų nurodė, kad gynėjas galėtų dalyvauti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime tik pateikdamas dokumentus ar prašymus patikslinti tam tikras aplinkybes.

9,6 proc. prokurorų nurodė, kad gynėjas turėtų dalyvauti tyrime ne visais atvejais, o jo dalyvavimas turėtų priklausyti nuo priežasčių, dėl kurių yra pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas. Pavyzdžiui, gynėjo dalyvavimas tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes turėtų būti užtikrinamas, kai baudžiamoji byla yra susijusi su nepilnamečiais, neįgaliaisiais ir jų interesais. Tokiu atveju gynėjo dalyvavimas turi būti užtikrinamas nuo naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo pradžios.

13,4 prokurorų mano, kad gynėjas neturi dalyvauti tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes ir argumentavo tuo, kad BPK 446-448 straipsnių prasme, gynėjo dalyvavimas galimas tik

atnaujinant bylą, o prokurorui tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes jis galėtų trukdyti tyrimui, ar siekti suklaidinti prokurorą.

Beje, užsienio baudžiamųjų bylų atnaujinimo procesų metu šis teisės į gynybą aspektas taip pat sprendžiamas nevienodai. Vokietijoje, jeigu prašymą paduoda nuteistasis ar jo artimieji, prašymą būtinai turi pasirašyti jo gynėjas ar advokatas arba apie prašymą turi būti pažymėta teismo protokole sutikus gynėjui ar advokatui. Jeigu nuteistasis gynėjo neturi, o byla dėl faktinių ir teisinių aplinkybių yra sudėtinga, nuteistojo prašymu teismas paskiria jam gynėją, kuris dalyvauja ir paduodant prašymą atnaujinti procesą, ir sprendžiant klausimą dėl atnaujinimo teisme.⁴⁶

Taigi galima daryti išvadą, kad teisė turėti gynėją turi būti įgyvendinama ne tik teisminiame baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso etape, bet ir atliekant naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą.

Asmuo turėtų turėti teisę į gynėją nuo to momento, kai prokuroras priima nutarimą pradėti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo procesą.

Būtinąs gynėjo dalyvavimas galėtų būti numatytas ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procese, jei naujai paaiškėjusios aplinkybės sunkina asmens padėtį.

2.2. Asmens, kurio atžvilgiu pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas, teisė susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis

Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas neišvengiamai siejasi su šiais klausimais: pirma, ar asmuo, kurio atžvilgiu pradėtas tyrimas turi būti informuotas apie prasidėjusį baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą, ir antra, ar asmuo turi teisę susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis?

Baudžiamojo proceso įstatyme nėra nuostatos, tiesiogiai įtvirtinančios asmens teisę žinoti, kad jo atžvilgiu pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. BPK 448 straipsnio 3 dalyje nustatyta: „Šio kodekso 446 straipsnio 1 dalyje nurodytam asmeniui, padavusiam pareiškimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, pranešama apie teismo vietą ir laiką, tačiau jo neatvykimas nekliudo nagrinėti bylą“. BPK 446 straipsnio 1 dalyje nustatyti asmenys yra nuteistasis, išteisintasis, jų gynėjai ir atstovai pagal įstatymą, nukentėjęsysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas ir jų atstovai. Todėl jei pareiškimą paduoda nukentėjęsysis, civilinis ieškovas, asmuo, kurio atžvilgiu pradedamas procesas, gali apie jį net nežinoti. Baudžiamojo proceso įstatyme nėra numatyta, kad asmeniui, kurio atžvilgiu

⁴⁶ Уголовный процесс западных государств. Гуценко К., Головки Л., Филимонов Б./ Москва. Зерцало-М. 2001. P. 381-384 .

pradedamas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, būtų pranešama, kai tyrimas pradedamas prokuroro iniciatyva.

Tokiu atveju lieka neįgyvendintos tokios asmens teisės, kaip teisė duoti parodymus, pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus, pateikti prašymus, apskusti pareigūno, atliekančio naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, veiksmus bei sprendimus.

LR BPK 21 straipsnyje yra įtvirtinta svarbi asmens teisė - teisė žinoti, kuo jis yra įtariamas. Todėl galima daryti prielaidą, kad asmeniui, kurio atžvilgiu vyksta naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas, turėtų būti apie tai pranešta ir leista susipažinti su tyrimo duomenimis.

Asmuo turėtų būti informuojamas, jei yra nustatytos aplinkybės, sunkinančios jo padėtį, pavyzdžiui tokios, kurios duoda pagrindo manyti, kad jis yra kaltas dėl sunkesnės nusikalstamos veikos nei jis yra nuteistas, ir tai turės įtakos jam paskirtos baudmės sugriežtinimui.

Jeigu asmuo teismo sprendimu pripažintas kaltas, naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu gali paaiškėti aplinkybės, kurios lengvina asmens padėtį arba ją sunkina.

Pradėjus procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, tyrimas atliekamas vadovaujantis BPK nustatytomis taisyklėmis, reglamentuojančiomis ikiteisminį tyrimą.⁴⁷ Todėl galima teigti, kad asmeniui turi būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis vadovaujantis LR BPK 181 straipsniu.

Naujai priimtas LR BPK iš esmės pakeitė susipažinimo su ikiteisminio tyrimo metu surinkta medžiaga tvarką. Anksčiau nepasibaigus tyrimui susipažinti su bylos medžiaga praktiškai nebūdavo galimybės, o pagal dabar galiojantį kodeksą su ikiteisminio tyrimo duomenimis gynėjui gali būti leista susipažinti dar vykstant ikiteisminiam tyrimui. Reikia pabrėžti, kad susipažinimas su ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis suvokiamas vien tik proceso dalyvių, t.y. įtariamojo ir jo gynėjo teisė.

Gynėjas taip pat ir kiti proceso dalyviai nuo bylos gavimo teisme dienos turi teisę susipažinti su visa bylos medžiaga ir daryti jos išrašus ar kopijas, kadangi įstatymas to nedraudžia.

Galiojantis LR BPK įtvirtino gana plačią diskrecijos teisę prokurorui, kuris tiek įtariamajam, tiek gynėjui gana dažnai jiems prašant neleidžia susipažinti su ikiteisminio tyrimo duomenimis, motyvuodamas, kad tai gali pakenkti ikiteisminio tyrimo sėkmei. Tokiu būdu yra užkertama galimybė suteikti ginamajam tinkamą teisinę pagalbą ir realizuoti gynėjo pareigas.

⁴⁷ Goda G., Kazlauskas M. Kuconis P. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003. P. 548

Vykdamas apklausą dauguma respondentų nurodė, kad asmeniui, kurio atžvilgiu atnaujinama baudžiamoji byla, turi būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis ir tą grindė asmens teisės į gynybą principu.

Respondentų nuomonės pasiskirstė taip: 83,3 proc. apklausoje dalyvavusių Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir 48 proc. prokurorų pasisakė už tai, kad asmeniui turėtų būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis, o 3,8 proc. prokurorų - kad tik tam tikru atveju. 16,7 proc. apklaustų teisėjų ir 38,5 proc. prokurorų nuomone, kad neturėtų būti leista.

Tai, kad įtariamasis turi teisę susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių duomenimis, patvirtina ir respondentų išreikšta nuomonė šiuo klausimu.

Aukščiausiojo Teismo teisėjai teigė, kad asmuo turi teisę susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis ir tai argumentavo: a) kad asmenys galėtų dėstyti savo argumentus dėl galimų sprendimų; b) šiame proceso etape būtų plačiau užtikrintos asmens teisės; c) šio proceso metu turi būti leista susipažinti su tyrimo duomenimis analogiškai, kaip ir ikiteisminio tyrimo metu.

Dauguma prokurorų, pasisakiusių, kad asmeniui turi būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis, savo atsakymą dažniausiai, kaip ir Aukščiausiojo Teismo teisėjai, grindė tuo, kad asmeniui turi būti užtikrinta teisė į gynybą ir galimybė pateikti duomenis dėl tiriamų naujų aplinkybių.

Dalis prokurorų nurodė, kad klausimas dėl asmens susipažinimo su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis kiekvienu atveju turi būti sprendžiamas individualiai, vertinant, ar toks susipažinimas nepakenks tolesniam tyrimui ir baudžiamosios bylos atnaujinimui teisme.

Prokurorai, pateikę neigiamą atsakymą, jį argumentavo taip: a) asmuo gali bandyti neleistinais įtakoti tolesnį naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą; b) asmuo gali trukdyti tolesniam aplinkybių tyrimui; c) susipažinimas su tyrimo duomenimis tyrimo eigoje yra nebūtinai. Esant tokiai nuostatai, prokurorui nenustačius įstatyme numatyto pagrindo, kad būtų pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas, ir surašius motyvuotą nutarimą, nutarimo nuorašas siunčiamas prašymą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių pateikusiam asmeniui.

Jeigu procesas pradedamas aplinkybių, numatytų BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-3 punkto pagrindu, ir šios aplinkybės yra nustatytos įsiteisėjusių teismo nuosprendžiu, šių aplinkybių tyrimas gali būti ir neatliekamas, o surašoma BPK 447 straipsnio 1 dalyje numatyta išvada.

Tad, galima teigti, kad įstatyme turėtų būti numatyta asmens, kurio atžvilgiu atnaujinama baudžiamoji byla, informavimo tvarka. Asmeniui turi būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis. Dėl tam tikro procesinio aiškumo galima būtų

vadovautis LR BPK 181 straipsnyje įtvirtinta susipažinimo su ikiteisminio tyrimo duomenimis tvarka.

Vykdamas apklausą buvo siekiama išsiaiškinti, kaip respondentai vertina baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso efektyvumą žmogaus teisių apsaugos aspektu.

Aukščiausiojo Teismo teisėjų nuomone šis procesas atitinka savo paskirtį, ir ją pakankamai realizuoja, todėl respondentai į šį klausimą atsakė: 33,3 proc. - efektyvus; 50 proc. - pakankamai efektyvus ir 16,7 proc. mano, kad šis procesas neefektyvus žmogaus teisių apsaugos aspektu. Prokurorų nuomonės šiuo klausimu yra įvairesnės. 23 proc. mano, kad šis procesas efektyvus, 48,2 proc. – pakankamai efektyvus, 19,2 proc. - kad nelabai efektyvus 9,6 proc. laiko šį procesą neefektyviu. Respondentų, teigiančių kad baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas yra efektyvus ar pakankamai efektyvus žmogaus teisių apsaugos aspektu, argumentai yra: a) kadangi išaiškinami ankstesni ikiteisminio tyrimo įstaigų ir teismų veiklos trūkumai tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas; b) asmuo turi teisę į teisingą nuosprendį; c) nekaltas asmuo negali būti nuteistas ir atlikti bausmę už veiką, kurios nepadarė.

Taigi šie argumentai pabrėžia, kad kiekvienas asmuo gali būti nuteistas tik už tokią nusikalstamą veiką, kurią jis įvykdė, jam paskirta bausmė turi atitikti jo padarytos veikos pobūdį ir pavojingumą. Tačiau, jei dėl kažkokių priežasčių, pavyzdžiui, melagingų liudytojų parodymų, asmuo yra neteisingai nuteistas, įstatyme turi būti numatyta galimybė tokį nuosprendį panaikinti ir įrodyti savo nekaltumą.

Respondentai baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą vertina kaip neefektyvų ir grindžia tuo, kad jis yra daugiau represinio nei ginamojo pobūdžio. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių visada yra susijęs su asmens teisėmis ir teisėtais interesais, nepaisant to, ar jis pradedamas nuteistojo reabilitacijos tikslais, ar susijęs su nuteistajam paskirtos bausmės švelninimu ar griežtinimu, ir tuo labiau, kai šis procesas pradedamas išteisintojo asmens atžvilgiu. Turint galvoje išteisintojo padėtį, tai šis procesas visada prieštarauja jo interesams.

Prokurorai, pasirinkę atsakymą „neefektyvus“, argumentavo, kad šio proceso metu nepakankamai ginamos asmenų teisės pradedant baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, nėra išaiškinamos nuteistojo ar išteisintojo asmens teisės. Juk teisių išaiškinimas padeda nuteistajam ar išteisintajam asmeniui susidaryti tikslesnę nuomonę apie jo padėtį šio proceso metu.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių galima laikyti kaip vieną iš įstatyme numatytų būdų apginti pagrindines žmogaus teises, ir jį reikėtų vertinti kaip pakankamai efektyvų. Baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu yra įgyvendinamos žmogaus teisės į teisingą teismo sprendimą, į bausmę, kuri atitiktų tik jo

padarytos veikos pobūdį ir pavojingumą. Kartais šis procesas gali būti ir represinio pobūdžio: neigiamai įtakoti asmens padėtį, kai nustatomos naujos aplinkybės, įrodančios, kad išteisintas asmuo yra kaltas dėl padarytos nusikalstamos veikos, nustatoma, kad jis įvykdė sunkesnę veiką nei ta, už kurią yra nuteistas, tačiau ir tokiu atveju įgyvendinama baudžiamojo proceso paskirtis, kad visi nusikalstamą veiką padarę asmenys būtų išaiškinti ir teisingai nubausti.

3. Teismo statusas ir vaidmuo baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių

Teismas, baudžiamajame procese yra svarbiausias baudžiamosios procesinės veiklos dalyvis, vykdamas procesinę bylos išsprendimo arba teisingumo funkciją.⁴⁸ Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo procese pagrindinį vaidmenį atlieka prokuroras, bet surašius išvadą ir ją kartu su tyrimo medžiaga perdavus teismui, visi įgaliojimai, susiję su išvados ir tyrimo medžiagos nagrinėjimu ir sprendimo dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo priėmimu, priklauso tik teismui.

Prokuroro išvada suformuluojama ir pagrindžiama naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu surinktais duomenimis, kuriuos teismas privalo visapusiškai ir objektyviai patikrinti, išklausti prokuroro ir suinteresuotų asmenų, dalyvaujančių teismo posėdyje, paaiškinimus.

Sprendamas baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimą, teismas privalo būti objektyvus, teisingas, nešališkas, todėl baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimas sprendžiamas kolegialiai. Priimti sprendimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo kompetentingas tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teisme tvarka nustatyta LR BPK 448 straipsnyje.

Lietuvos Aukščiausiajam Teismui gavus prokuroro išvadą ir tyrimo medžiagą, teismo pirmininkas arba Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininkas priima nutartį, sudaro trijų teisėjų kolegiją, paskiria pranešėją, patvirtina kolegijos pirmininką ir nustato teismo posėdžio datą. Yra nustatytas apribojimas, kad teismo posėdyje negali būti teisėjų, anksčiau dalyvavusių nagrinėjant šią bylą, išskyrus atvejį, jei byla buvo nagrinėta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinėje sesijoje.

Prokuroro išvada ir tyrimo medžiaga yra nagrinėjama viešame teismo posėdyje, išskyrus BPK 9 straipsnyje numatytus atvejus. BPK 9 straipsnyje nustatyta, kad bylos visuose teismuose nagrinėjamos viešai, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja valstybės, tarnybos, profesinės ar komercinės paslapties saugojimo interesams.

⁴⁸ Liakas A. Baudžiamosios procesinės veiklos dalyviai – Vilnius: 1973. P. 10

Išvados nagrinėjimas vyksta bendra tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi prokuroro išvadą ir tyrimo medžiagą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, priima vieną iš BPK 449 straipsnyje išvardytų nutarčių:

- 1) panaikinti teismo nuosprendį ar nutartį, atnaujinti bylą ir perduoti ją iš naujo tirti ar nagrinėti teisme;
- 2) panaikinti teismo nuosprendį ar nutartį ir nutraukti bylą;
- 3) atsisakyti atnaujinti bylą.

Siekiant geriau išsiaiškinti, kokius sprendimus teismas priima išnagrinėjęs prokuroro išvadą, dėl kokių priežasčių atsisako atnaujinti baudžiamąją bylą, praktikoje buvo atlikta nutarčių, priimtų baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, analizė.

Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 2005 metais išnagrinėjo 15 prokurorų išvadų dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo, atnaujino 12 baudžiamųjų bylų. Buvo panaikinti 5 pirmos instancijos teismų nuosprendžiai ir 1 apeliacinio teismo nuosprendis, o taip pat 9 teismo nutartys, kuriomis asmenys buvo atleisti nuo nuosprendžiu paskirtos laisvės atėmimo bausmės.⁴⁹

Buvo panaikinti 4 teismo nuosprendžiai, ir bylos perduotos nagrinėti iš naujo. Trijose bylose naujai paaiškėjusios aplinkybės įrodė, kad nusikalstamą veiką padarė kitas asmuo. Vienoje byloje naujai paaiškėjusios aplinkybės buvo pagrindas manyti, kad asmenys padarė sunkesnę nusikalstamą veiką negu ta, už kurią yra nuteisti. Baudžiamoji byla buvo atnaujinta, nes reikėjo nustatyti kitas nusikalstamos veikos aplinkybes, o teisiama jame posėdyje to padaryti neįmanoma.

Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesų metu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių 8 teismo sprendimai buvo panaikinti ir byla perduota iš naujo nagrinėti teisme, kadangi asmenys bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu padarė naują nusikalstamą veiką.⁵⁰

Taigi praktika rodo, kad daugiausiai baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkto pagrindu atnaujinamas dėl to, kad asmuo paskirtos laisvės atėmimo bausmės vykdymo atidėjimo laikotarpiu padaro naują nusikalstamą veiką. Šiuo atveju, dažniausiai prokuroro iniciatyva, pradedamas baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procesas, kai ikiteisminio tyrimo metu nustatomi duomenys, kurie leidžia manyti, kad asmuo, kuriam laisvės atėmimo bausmė atidėta, ir terminas jos atidėjimui dar nėra pasibaigęs, vėl nusikalsta.

⁴⁹ http://denver.tic.lt/IxSitesUpload/Upload_LAT.LT/File/statistika/statistika2005_bb.doc; prisijungimo laikas: 2006-12-01

⁵⁰ Baudžiamoji byla Nr. 2A- 54/2005; 2A-14/2005; 2A-102/2005; 2A-10/2005; 2A-92/2005; 2A-27/2005; 2A-43/2005; 2A- 42/2005

Tokiu atveju kyla atsakomybės klausimas ne tik dėl naujos nusikalstamos veikos, bet ir dėl tos, už kurią laisvės atėmimo bausmė buvo atidėta.

Teismui priėmus nuosprendį atleisti asmenį nuo bausmės, tačiau paaiškėjus naujoms aplinkybėms, t.y. kad asmuo įvykdė naują nusikalstamą veiką laisvės atėmimo atidėjimo laikotarpiu, kyla klausimas dėl tokio teismo nuosprendžio teisėtumo ir pagrįstumo. Kadangi sprendimo priėmimo metu teismui ši aplinkybė nebuvo žinoma, jis priėmė sprendimą, kuriuo asmuo atleidžiamas nuo laisvės atėmimo bausmės. Išaiškėjus šiai aplinkybei, prokuroras pradeda proceso atnaujinimą ir pateikia išvadą Aukščiausiajam Teismui, o šis savo ruožtu sprendžia dėl teismo nutarties kuria asmuo atleistas nuo bausmės teisėtumo ir pagrįstumo ir dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pagal prokuroro išvadas priėmė 3 sprendimus atsisakyti atnaujinti baudžiamąją bylą.⁵¹

Vienu atveju tai lėmė procesinių terminų nesilaikymas baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu. Vienerių metų terminas baudžiamojo proceso įstatyme nustatytas ne prokurorui pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ir surašyti prokuroro išvadą, o dėl to, kad teismas priimtų sprendimą dėl baudžiamosios bylos atnaujinimo.

BPK 102 straipsnyje nustatyta bendra tvarka praleistų terminų atnaujinimui, tačiau baudžiamojo proceso įstatymas nenumato galimybės, kad praleistas terminas gali būti atnaujintas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

BPK 445 straipsnyje nustatyta, kad baudžiamoji byla dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių gali būti atnaujinama ne vėliau kaip per vienerius metus nuo naujų aplinkybių paaiškėjimo dienos. BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punkte numatytos aplinkybės nustatomos ne įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu, o tyrimu, kurį BPK 446 ir 447 straipsniuose nustatyta tvarka atlieka prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaiga pagal prokuroro nutarimą pradėti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Siekiant išsiaiškinti, ar įstatyme turi būti numatyta galimybė atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių praleidus įstatyme numatytą terminą, apklausos metu buvo pasiteirauta respondentų nuomonės. 66,7 proc. Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir 53,8 proc. prokurorų teigia, kad tokia galimybė turėtų būti numatyta, o 33,3 proc. teisėjų ir 46,2 proc. prokurorų teigia, kad tokios galimybės neturėtų būti.

Aukščiausiojo Teismo teisėjai, teigiantys, kad įstatyme turi būti numatyta galimybė atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, pateikė tokius argumentus: a) jei terminas praleistas dėl svarbių priežasčių, tokia galimybė turėtų būti numatyta, b) atskirais atvejais toks terminas galėtų būti numatytas.

⁵¹ Byla Nr. 2A – 73/ 2005; byla 2A – 13/ 2005, byla 2A-25/2005

Prokurorai, pasisakantys už baudžiamosios bylos atnaujinimą, pasibaigus baudžiamajai bylai atnaujinti numatytam terminui, vadovavosi kitais motyvais: a) vienerių metų terminas, nustatytas BPK 445 straipsnyje yra per trumpas, todėl turi būti numatytos kitos galimybės arba pratęsiamas atnaujinimui numatytas terminas; b) baudžiamosios bylos atnaujinimui turi būti taikoma bendra BPK numatyta tvarka.

BPK 102 straipsnyje nustatyta, kad praleistas terminas įstatymų nustatytais atvejais gali būti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu arba teismo nutartimi atnaujintas. Tačiau vienerių metų terminas yra ne vienintelis, kuriuo reikia vadovautis atnaujinant baudžiamąją bylą. Jeigu naujai paaiškėjusios aplinkybės rodo, kad reikia sunkinti nusikalstamą veiką padariusio asmens padėtį, t.y. panaikinti išteisinamąją nuosprendį ir priimti apkaltinamąjį arba griežtinti bausmę, tada turi būti atsižvelgta į BK 95 straipsnyje numatytus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminus. Šie terminai neriboja apkaltinamojo nuosprendžio peržiūrėjimo nuteistojo asmens naudai, išteisinamojo nuosprendžio priėmimui, švelninant ar kitaip palengvinant jo padėtį. Netgi nuteistojo mirtis nėra kliūtis peržiūrėti apkaltinamąjį nuosprendį, jei keliamas klausimas dėl nuteistojo rehabilitacijos.

Kiti Aukščiausiojo Teismo teisėjai teigė, kad baudžiamąjo proceso įstatyme numatytas vienerių metų terminas baudžiamosios bylos atnaujinimui yra pakankamas, ir praleidus jį jokių galimybių atnaujinti baudžiamąją bylą neturėtų būti. Prokurorų, manančių, kad baudžiamoji byla, praleidus įstatyme numatytą terminą, negali būti atnaujinta, savo atsakymus motyvavo panašiai, kaip ir Aukščiausiojo Teismo teisėjai: a) vienerių metų terminas baudžiamosios bylos atnaujinimui yra pakankamas; b) galimybė atnaujinti baudžiamąją bylą praleidus įstatyme numatytą terminą yra nereikalinga.

Baudžiamoji byla gali būti atnaujinama pagal BPK 444 straipsnio 1 dalies 4 punktą, tik jei naujai paaiškėjusios aplinkybės atitinka baudžiamosios bylos atnaujinimui keliamą reikalavimą, kad asmuo padarė lengvesnę ar sunkesnę nusikalstamą veiką negu ta, už kurią asmuo buvo nuteistas. Tačiau dviejuose baudžiamosios bylos atnaujinimo procesuose dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad naujai paaiškėjusios aplinkybės neturi įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui ir jos sunkumui.

Naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu buvo nustatyta, kad asmuo padarė nusikaltimą veikdamas su bendrininkų grupe. Ši aplinkybė galėtų turėti įtakos padarytos veikos kvalifikavimui ir jos sunkumui, tačiau išnagrinėjęs prokuroro išvadą, Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad dėl to byloje nėra neginčijamų įrodymų. Taigi šios aplinkybės, nors ir buvo pripažintos naujai paaiškėjusiomis, tačiau neatitiko visų baudžiamosios bylos atnaujinimo procesui keliamų reikalavimų.

Taigi atsižvelgiant į tai, kas jau buvo paminėta, galima teigti, kad baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai svarbiausių vaidmenį atlieka Aukščiausiasis Teismas. Jis įgyvendina teisingumo funkciją nagrinėdamas prokuroro išvadą ir tyrimo medžiagą, vertindamas naujai paaiškėjusias aplinkybes ir priimdamas sprendimą atnaujinti arba atsisakyti atnaujinti baudžiamąją bylą.

IŠVADOS

1. Galima teigti, kad hipotezė iš dalies pasitvirtino. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių iš esmės įgyvendina baudžiamojo proceso paskirtį, tačiau tyrimo metu nustatyti teisinio reguliavimo trūkumai kelia tam tikrų abejonių dėl procesinių garantijų pakankamumo.
2. Baudžiamųjų bylų atnaujinimas, t. y. jų peržiūrėjimas teismine tvarka dar kartą – tai mechanizmas, papildantis kitas nuosprendžio ar nutarties teisėtumo užtikrinimo priemones. Ši teismo sprendimų teisėtumo užtikrinimo priemonė naudojama, kai kitų priemonių jau negalima panaudoti arba jos buvo panaudotos, bet dėl tam tikrų priežasčių neužtikrino nuosprendžio ar nutarties teisėtumo. Tokiu būdu yra taisomos ikiteisminiame tyrime ar baudžiamosios bylos teisminiame nagrinėjime padarytos klaidos, užtikrinama vienoda teisminė praktika, ginamos žmonių teisės ir teisėti interesai, tame tarpe ir nuteistojo asmens interesai.
3. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra anksčiausiai įtvirtintas Lietuvos baudžiamojo proceso įstatyme palyginus su kitais baudžiamosios bylos atnaujinimo pagrindais. Vokietijoje, Prancūzijoje jis taikomas nuo XIX a. vidurio, o Lietuvoje nuo XX a. pradžios.
4. Prokuroras atitinkamai kartu su ikiteisminio tyrimo įstaigomis arba tik jis vienas vykdo ikiteisminio tyrimo ir kaltinimo funkcijas baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių. Jis kompetentingas pradėti procesą savo iniciatyva, baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka nagrinėti asmenų pareiškimus dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, priimti nutarimą pradėti atnaujinimo procesą, o neradęs pagrindo – nutarimą atsisakyti pradėti procesą. Tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes, prokuroras gali pats atlikti tokį tyrimą arba pavesti jį atlikti ikiteisminio tyrimo įstaigai. Prokuroras kompetentingas atlikti ikiteisminio tyrimo veiksmus atliekant naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, spręsti dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo ir nustačius BPK 444 straipsnio 1 dalies 1-4 punktuose įtvirtintas aplinkybes surašo išvadą, o jų nenustačius priima nutarimą nutraukti procesą. Prokuroras dalyvauja ir teismo posėdyje, kai yra nagrinėjama prokuroro išvada ir medžiaga, taip pat pateikia paaiškinimus teisme.
5. Gynybos funkcijos įgyvendinimas baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių galiojančiame LR BPK įtvirtintas tik teismo nagrinėjimo metu. Tokiu atveju lieka neįgyvendintos tokios asmens teisės, kaip teisė duoti parodymus, pateikti tyrimui reikšmingus dokumentus ir daiktus, pateikti prašymus, apskusti pareigūno, atliekančio naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, veiksmus bei sprendimus.

6. Teisingumo įgyvendinimo funkciją baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atlieka Aukščiausiasis Teismas. Jis kompetentingas nagrinėti prokuroro išvadą ir tyrimo medžiagą, vertinti naujai paaiškėjusias aplinkybes ir priimdamas sprendimą atnaujinti arba atsisakyti atnaujinti baudžiamąją bylą.
7. Baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu yra įgyvendinamos žmogaus teisės į teisingą teismo sprendimą, į bausmę, kuri atitiktų tik jo padarytos veikos pobūdį ir pavojingumą. Kartais šis procesas gali būti ir represinio pobūdžio: neigiamai įtakoti asmens padėtį, kai nustatomos naujos aplinkybės, įrodančios, kad išteisintas asmuo yra kaltas dėl padarytos nusikalstamos veikos, nustatoma, kad jis įvykdė sunkesnę veiką nei ta, už kurią yra nuteistas, tačiau ir tokiu atveju įgyvendinama baudžiamojo proceso paskirtis, kad visi nusikalstamą veiką padarę asmenys turi būti išaiškinti ir teisingai nubausti.

PASIŪLYMAI

1. Siekiant geriau užtikrinti asmens, kurio atžvilgiu pradėtas baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas, teisę į gynybą, siūloma įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad asmuo turi teisę į gynėją nuo to momento, kai prokuroras priima nutarimą pradėti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo procesą.
2. Būtiną gynėjo dalyvavimą galėtų būti numatytas ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procese, jei naujai paaiškėjusios aplinkybės sunkina asmens padėtį.
3. BPK būtų tikslinga papildyti nuostatą, kad asmuo, kurio atžvilgiu pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas turi teisę susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis.
4. Kad baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių būtų efektyvesnis, naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas išsamus ir visapusiškas, prokurorai turėtų patys atlikti naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimą, o ne pavesti jį atlikti ikiteisminio tyrimo įstaigoms.

LITERATŪRA

Teisės norminiai aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos ir Vyriausybės žinios. 1992. Nr. 31(Su pakeitimais ir papildymais).
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.
3. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6 ir 7 (1950 11 04) // Valstybės žinios. 2000. Nr. 96 – 3016.
4. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas // Valstybės Žinios, 2002, Nr.: 77-3288. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 // Valstybės žinios. 2002. Nr.37. (Su pakeitimais ir papildymais).
5. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89 – 2741. (Su pakeitimais ir papildymais).
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, patvirtintas 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785 – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. XI-785, ir bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 112-4970.
8. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 42. (Su pakeitimais ir papildymais).
9. Teisinės sistemos reformos metmenys (nauja redakcija) // Valstybės žinios. 1998. Nr. 61.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. birželio 20 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas, reglamentuojančias nuosprendžio surašymą“ // Lietuvos Aukščiausiojo Teismo biuletenis. Teismų praktika. 2003. Nr. 19.
11. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl ikiteisminio tyrimo terminų kontrolės tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 25.
12. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 39-1807.
13. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr.33- 1094.

14. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl rekomendacijų patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004. Nr.145-5294.

Specialioji literatūra

Lietuvių kalba

1. *Bataitis A., Ignotas M., Kazlauskas M.* Lietuvos TSR baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: Mintis, 1989.
2. *Danisevičius P.* LR Baudžiamasis procesas – Vilnius: Mintis, 1978.
3. *Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P.* Baudžiamojo proceso teisė - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
4. *Goda G.* Užsienio šalių baudžiamojo proceso pagrindai – Vilnius: Saulužė, 1997.
5. *Goda G., Kazlauskas M.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2001.
6. *Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P.* Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2003.
7. *Jurka R.* Baudžiamojo proceso optimizavimo ir spartinimo galimybės ir būdai – Vilnius: Teisės instituto mokslo tyrimai, 2005.
8. *Jočienė D.* Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas. - Vilnius: Eugrimas, 2001.
9. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2004.
10. Lietuvos teismų praktika, Baudžiamoji teisė ir baudžiamasis procesas 1991 – 1998 - Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999.
11. LR baudžiamojo proceso kodekso normų taikymas teismų praktikoje (1991 – 2000) – Vilnius, 2000.
12. *Strogovičius M.* Baudžiamasis procesas - Kaunas: Valstybinė Pedagoginės literatūros leidykla, 1947.
13. Žmogaus teisių problema baudžiamojoje teisėje ir baudžiamajame procese – konferencijos medžiaga – Vilnius, 1995.
14. *Vansevičius S.* Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919-1940 metais – Vilnius: Justitia, 1996.
15. Baudžiamojo proceso įstatymas su komentarais (neoficialus leidimas). Redagavo M. Kavolis - Kaunas. 1933.

Užsienio kalba

1. *Roxin* Cl. Strafverfahrensrecht (С.Н. Beck'sche Verlagsbuchhandlung) 23 Auflage – Muenchen: 1993.
2. *Ведущев В.* Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств - Москва: Издательство “Юрлитинформ“, 2003.
3. *Громов Н. А.* Вновь открывшиеся обстоятельства в уголовном процессе - Москва: Спартак, 1999.
4. *Григорьев В; Победкин А; Яшин В-* Уголовный процесс - Москва: Eksmo edukation, 2006.
5. *Смирнов А., Калиновский К.* Уголовный процесс – СПб: Издательский дом “Питер”, 2006.
6. Уголовно – процессуальное право (уголовный процесс)- Москва: Закон и право, 2004.
7. Выявление причин преступности и предупреждение преступлений – Москва: Научно-исследовательский и редакционно- издательский отдел, 1967.
8. *Чельцов – Бебутов М. А.* Курс уголовного права – Санкт Петербург: Равена, 1995.
9. Уголовный процесс западных государств. Гуценко К., Головки Л., Филимонов Б. - Москва: Зерцало- М., 2001.
10. Приговор суда и его исполнение – Минск: Издательство Высшая школа, 1968.
11. *Новиков С.* Показания обвиняемого в современном уголовном процессе России – Москва: Издательский дом, 2004.
12. *Зайцев О, Смирнов П.* Подозреваемый в уголовном процессе – Москва: Экзамен, 2005.
13. Защита по уголовному делу – Москва: Юрист, 2000.
14. Уголовно-процессуальный кодекс (комментарий) – Москва: Спарк, 1997.
15. Комментарий к уголовно- процессуальному кодексу Российской Федерации – Москва: Проспект, 2002.
16. Комментарий к уголовно- процессуальному кодексу Российской Федерации – Москва: <<ИКФ<<Екмос>>, 2002.
17. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации – Москва: Юрист, 1997.
18. Советский уголовный процесс – Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1989.
19. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации с образцами процессуальных документов – Москва: Юрайт-М, 2002.

20. Уголовный процесс: учебник для студентов юридических вузов факультетов – Москва: Зерцало-М, 2000.
21. *Красновский Г. Сулейманов Д.* – Возобновление производства по уголовному делу ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств // Уголовное право и процесс № 1, 2004.
22. *Дорфман М.* Институт повторного судебного процесса в уголовном судопроизводстве Израиля // Уголовное право и процесс № 1, 2006.

Teismų praktika

1. Baudžiamoji byla Nr. 2A-10/2005;
2. Baudžiamoji byla Nr. 2A-12/2005;
3. Baudžiamoji byla Nr. 2A-13/2005;
4. Baudžiamoji byla Nr. 2A-14/2005;
5. Baudžiamoji byla Nr. 2A-25/2005;
6. Baudžiamoji byla Nr. 2A-27/2005;
7. Baudžiamoji byla Nr. 2A-35/ 2005;
8. Baudžiamoji byla Nr. 2A-42/2005;
9. Baudžiamoji byla Nr. 2A-43/2005;
10. Baudžiamoji byla Nr. 2A-54/2005;
11. Baudžiamoji byla Nr. 2A-69/2005;
12. Baudžiamoji byla Nr. 2A-73/2005;
13. Baudžiamoji byla Nr. 2A-92/2005;
14. Baudžiamoji byla Nr. 2A-102/2005;
15. Baudžiamoji byla Nr. 2A-105/2005.

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai yra „baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas“, „naujai paaiškėjusios aplinkybės“, „įsiteisėjusių teismo nuosprendžių ir nutarčių peržiūrėjimas“.

Magistro baigiamajame darbe „Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių: teorija ir praktika“ nagrinėjama, kaip baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių įgyvendina baudžiamojo proceso paskirtį - ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus, greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas.

Darbo tikslas – apibrėžti baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teorinius pagrindus, išnagrinėti baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso reglamentavimą, nustatyti praktines problemas, susijusias su šiuo procesu.

Baudžiamojo proceso paskirtis įgyvendinama visose baudžiamojo proceso stadijose, taip pat ir baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso metu dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Procesinės funkcijos yra procesinės veiklos kryptys, susijusios su tam tikru proceso subjekto statusu baudžiamajame procese. Baudžiamajame procese yra vykdomos ikiteisminio tyrimo, kaltinimo, gynybos, baudžiamosios bylos nagrinėjimo ir išsprendimo arba teisingumo vykdymo funkcijos. Baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių yra įgyvendinamos kaltinimo, gynybos ir teisingumo vykdymo funkcijos.

Baudžiamajame procese yra vykdomos ikiteisminio tyrimo, kaltinimo, gynybos, baudžiamosios bylos nagrinėjimo ir išsprendimo arba teisingumo vykdymo funkcijos. Šios funkcijos su tam tikrais ypatumais yra įgyvendinamos ir baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių.

Ikiteisminio tyrimo ir kaltinimo funkciją baudžiamosios bylos atnaujinimo procese dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių atitinkamai gali vykdyti prokuroras kartu su ikiteisminio tyrimo įstaigomis (ikiteisminio tyrimo pareigūnais) arba tik prokuroras.

Gynybos funkciją vykdo gynėjas, iš dalies asmuo, kurio atžvilgiu vyksta baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių ir jo atstovas pagal įstatymą. Teisingumo įgyvendinimas yra Teismo prerogatyva.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Schlüsselwörter sind: „die Wiederaufnahme des Strafverfahrens wegen neuen erkaarten Umstaenden“, „neue erlaerte Umstaende“, „die Pruefung der rechtskraeftigen Urteilen“.

In der Abschlussarbeit „die Wiederaufnahme des Strafverfahrens wegen neuen erkaarten Umstaenden: Theorie und Praxis“ wird analiesiert, wie das Wiederaufnahmeverfahren wegen neuen erkaarten Umstaenden den Zweck des Strafprozess erfuehlt. Der Zweck des Strafprozess ist die Rechte und Freiheiten der Menschen und Buergern, die Belange des Staates und der Gesellschaft zu schuetzen, schnell und ausfuerlich die Strafhandlungen zu aufdecken und geeignet das Gesetz zu anwenden, dass die Person, die Strafhandlng begangen hat, richtig bestraft werde und niemand unschuldig verurteilt werde.

Der Zweck der Arbeit – die theorischen Grundlagen der Wiederaufnahme des Strafprozess wegen neuen erkaarten Umstaenden zu definieren, die Reglamentierung der Wiederaufnahme des Strafprozess zu eroern, die praktischen Problemen, die mit diesem Verfaher verbunden sind, zu feststellen.

Die Verfahrensfunktionen sind die Richtungen der Verfahrenstaetigkeit, die mit dem Status des Prozesssubjekt im Strafprozess verbunden sind.

Im Strafprozess sind diese Funktionen erfuehlt: Ermittlungsverfahren-, Anklage-, Verteidigung-, gerichtliche Verhandlung- oder Gerechtigkeitfunktionen. Diese Funktionen mit eigene Besondrheiten sind im Wiederaufnahmeverfahren wegen neuen ekaarten Umstaenden ausfueren.

Die Ermittungs- und Anklagefunktion kann der Staatsanwalt oder Ermittlungsbehoerde (die Beamte der Ermittlungsbehoerde) im Wiederaufnahme des Verfahren erfuehlen. Die Verteidigungsfunktion erfuehlt der Verteidiger, teilweise die Person, wegen dem, das Wiederaufnahmeverfahren begonnen ist. Die Gerichtigkeiterfuehlung ist das Prerogativ des Gerichtes.

ANKETA

Mykolo Romerio Universitete yra rašomas magistro baigiamasis darbas tema „Baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių: teorija ir praktika“. Siekiant geriau išsiaiškinti su šiuo procesu susijusias praktines problemas yra atliekama apklausa.

Ši anketa skirta Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjams ir Generalinės, apygardos ir apylinkės prokuratūrų prokurorams.

Anketa yra anonimiška. Visi duomenys, gauti apklausos metu, bus panaudoti išimtinai magistro baigiamajam darbui rengti.

Atsakdami į žemiau pateiktus klausimus, pasirinkite vieną iš nurodytų variantų ir jį pažymėkite.

1. Jūsų pareigos:
 - a) Aukščiausiojo Teismo teisėjas;
 - b) Generalinės prokuratūros prokuroras;
 - c) Apygardos prokuratūros prokuroras;
 - d) Apylinkės prokuratūros prokuroras.
2. Teisinio darbo stažas vykdant teisėjo ar prokuroro pareigas:
 - a) iki 3 m;
 - b) 3 -10 metų;
 - c) daugiau nei 10 metų.
3. Ar tiesiogiai dalyvavote baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procese?
 - a) taip;
 - b) ne.
4. Kokia sąvoka, Jūsų nuomone, tiksliau apibūdina baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių?
 - a) baudžiamosios bylos atnaujinimas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių – savarankiškas baudžiamojo proceso etapas;
 - b) baudžiamosios bylos atnaujinimo procesas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių – tai savarankiška baudžiamojo proceso stadija.
 - c) kita.....
5. Kaip vertinate baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso efektyvumą žmogaus teisių apsaugos aspektu?
 - a) efektyvus;
 - b) pakankamai efektyvus;
 - c) nelabai efektyvus;
 - d) neefektyvus.

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę

.....

.....
6. Kaip vertinate naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo reglamentavimą baudžiamojo proceso įstatyme?
 - a) išsamiai reglamentuotas;
 - b) pakankamai reglamentuotas;
 - c) nepakankamai reglamentuotas;
 - d) mažai reglamentuotas.

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę

.....

.....

.....
7. Koks, Jūsų nuomone, statusas turėtų būti suteikiamas asmeniui, kurio atžvilgiu pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas?

- a) nuteistas;
- b) išteisintas;
- c) įtariamasis;
- d) liudytojas.
- e) kita

.....
8. Ar Jūsų nuomone, asmeniui, kuriuo atžvilgiu atnaujinama baudžiamoji byla, turi būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis?

- a) taip;
- b) ne;
- c) neturiu nuomonės

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę

.....
9. LR BPK nuostatos leidžia gynėjui dalyvauti sprendžiant baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teisme, tačiau nėra nieko pasakyta apie jo dalyvavimą tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes. Jūsų nuomone, ar gynėjas galėtų dalyvauti tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes?

- a) taip;
- b) ne;
- c) neturiu nuomonės

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę.....

.....
10. LR BPK yra nustatyta, kad baudžiamoji byla dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių gali būti atnaujinama ne vėliau kaip per vienerius metus nuo naujų aplinkybių paaiškėjimo dienos. Kaip Jūs manote, ar įstatyme turėtų būti numatyti naujai paaiškėjusių aplinkybių patikrinimo ir tyrimo terminai?

- a) taip;
- b) ne
- c) neturiu nuomonės

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę

.....
11. Kaip manote, ar įstatyme turi būti numatyta galimybė atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, praleidus baudžiamosios bylos atnaujinimui numatytą terminą?

- a) taip;
- b) ne
- c) neturiu nuomonės

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę

.....
12. Teismų praktikoje retai pasitaiko atveju, kai baudžiamoji byla atnaujinama dėl melagingų liudytojų ar nukentėjusiųjų parodymų, ekspertizės aktų melagingumo, teisėjų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimo. Kaip manote, kokios priežastys tai lemia?

- a) tokias aplinkybes yra sunku nustatyti;
- b) tokios aplinkybės praktikoje pataiko labai retai;
- c) kita.....

13. Jūsų nuomone, ar prokuroras naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo metu turi tokį patį statusą kaip ir ikiteisminio tyrimo metu?

a) taip;

b) ne

c) neturiu nuomonės

Prašome trumpai pagrįsti savo nuomonę

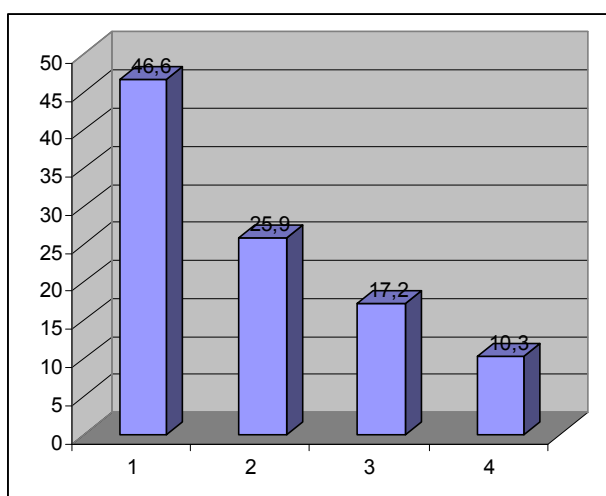
.....

.....

Nuoširdžiai dėkojame už atsakymus!

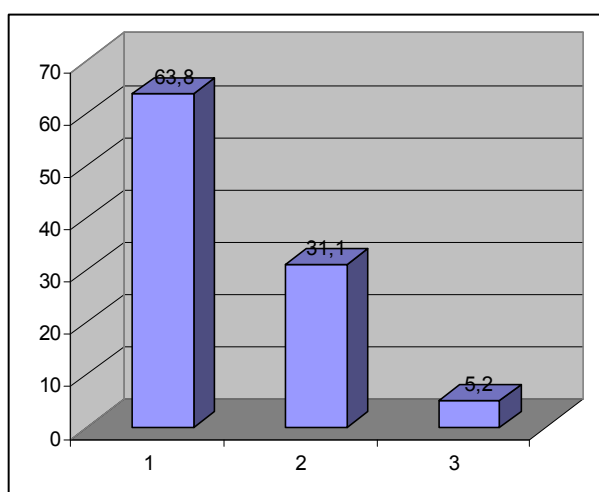
ANKETINĖS APKLAUSOS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

1. Jūsų pareigos:

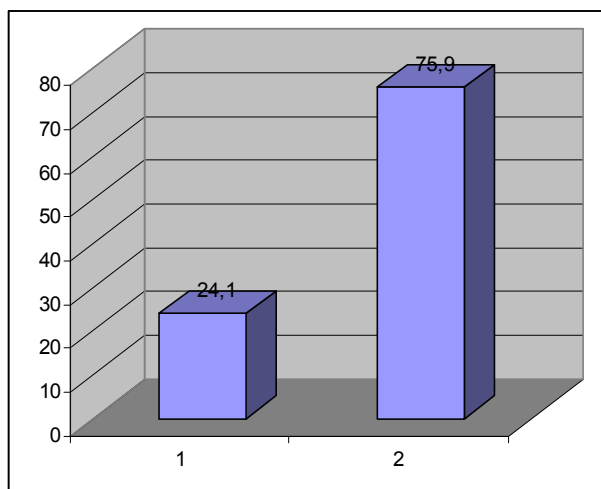
- a. Apylinkės prokuratūros prokuroras – 46,6 proc.
- b. Apygardos prokuratūros prokuroras – 25,9 proc.
- c. Generalinės prokuratūros prokuroras – 17,2 proc.
- d. Aukščiausiojo Teismo teisėjas – 10,3 proc.

2. Teisinio darbo stažas vykdant teisėjo ar prokuroro pareigas:

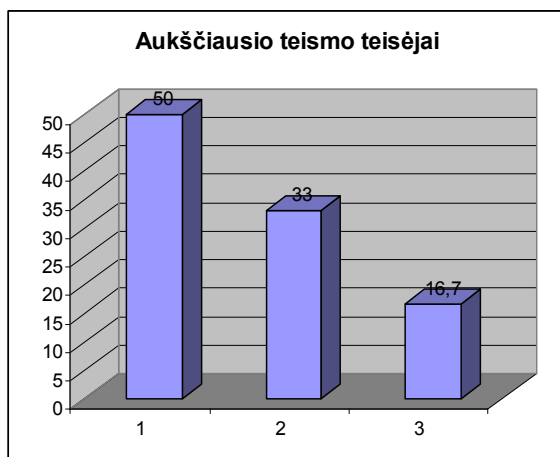
- a. Darbo stažas daugiau kaip 10 metų – 63,8 proc.
- b. Darbo stažas nuo 3 iki 10 metų – 31,1 proc.
- c. Darbo stažas iki 3 metų – 5,2 proc.

3. Ar tiesiogiai dalyvavote baudžiamosios bylos atnaujinimo dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių procese?

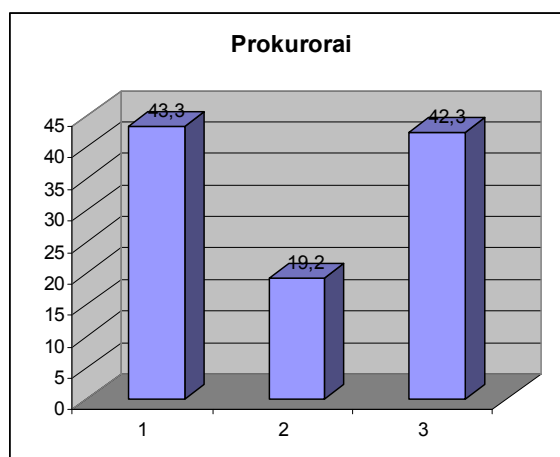

- a. Dalyvavo – 24,1 proc.
- b. Nedalyvavo – 75,9 proc.

4. Kokia sąvoka, Jūsų nuomone, tiksliau apibūdina baudžiamosios bylos atnaujinimo procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių?

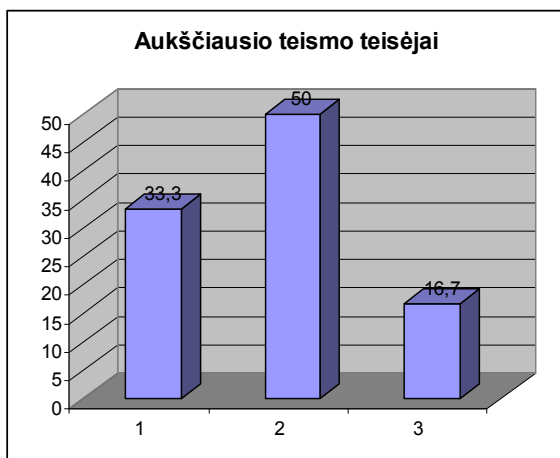

- a.- 50 proc.
- b.-33 proc.
- c.- 16,7 proc.

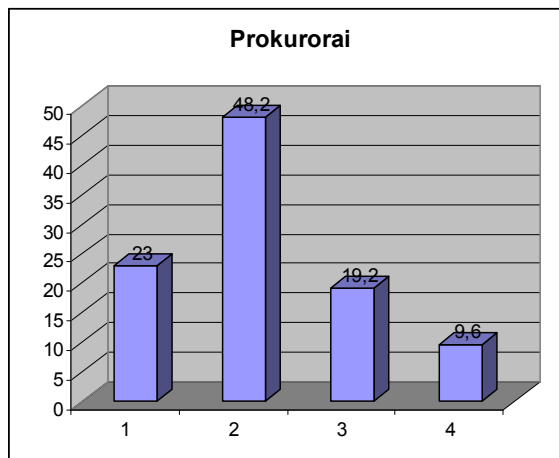

- a.- 40,3 proc.
- b.-19,2 proc.
- c.- 42,3 proc.

5. Kaip vertinate baudžiamosios bylos atnaujinimo proceso efektyvumą žmogaus teisių apsaugos aspektu?

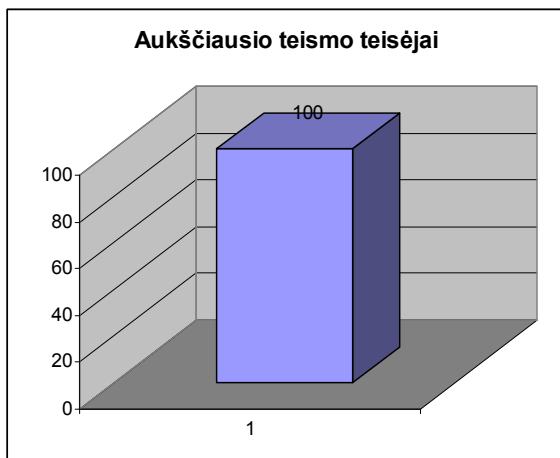

- a.- 33,3 proc.
- b.- 50 proc.
- c.- 16,7 proc.

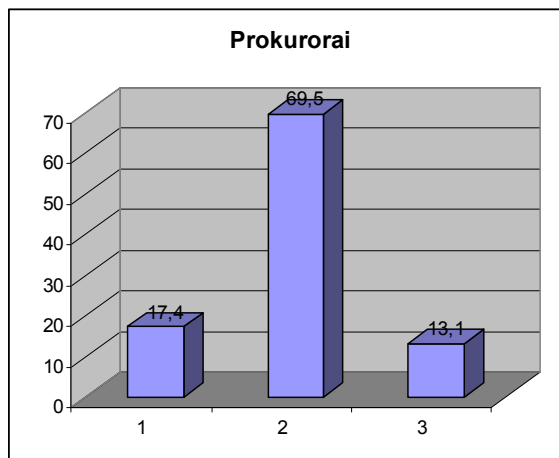

- a.- 23 proc.
- b.- 48,2 proc.
- c.- 19,2 proc.
- d.- 9,6 proc.

6. Kaip vertinate naujai paaikėjusių aplinkybių tyrimo reglamentavimą baudžiamojo proceso įstatyme?

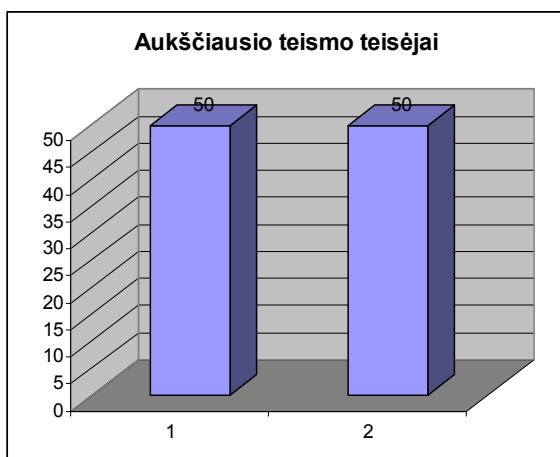

- b.-100 proc.

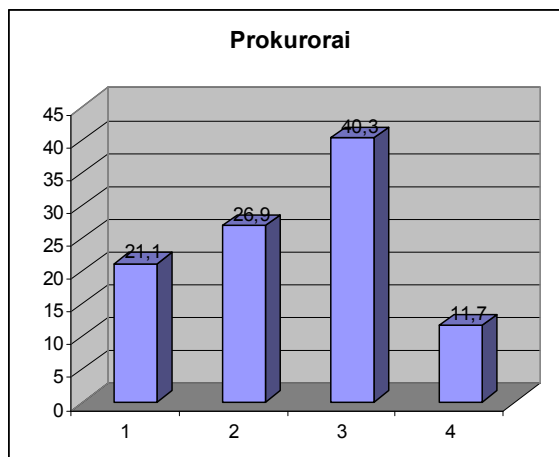

- a.- 17,4 proc.
- b.- 69,5 proc.
- c.- 13,1 proc.

7. Koks, Jūsų nuomone, statusas turėtų būti suteikiamas asmeniui, kurio atžvilgiu pradėtas naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimas?

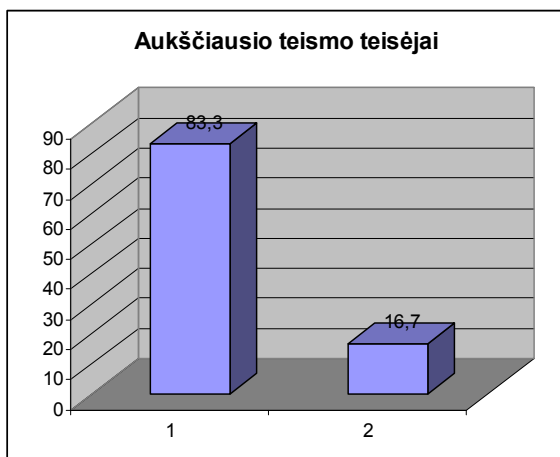

c.- 50 proc.
e.- 50 proc.

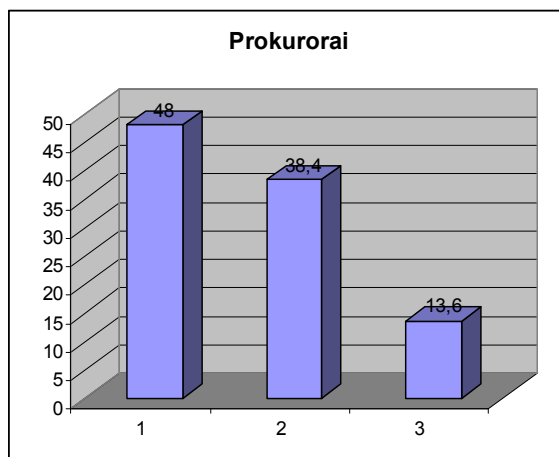

a.-21,1 proc.
b.- 26,9 proc.
c.- 40,3 proc.
e.- 11,7 proc.

8. Ar Jūsų nuomone, asmeniui, kurio atžvilgiu atnaujinama baudžiamoji byla, turi būti leista susipažinti su naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrimo duomenimis?

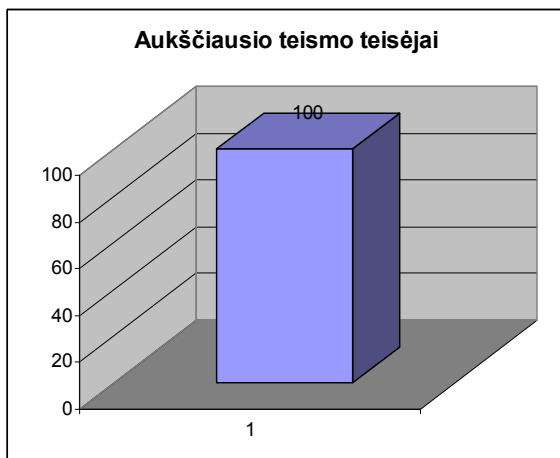

a.- 83,3 proc.
b.- 16,7 proc.

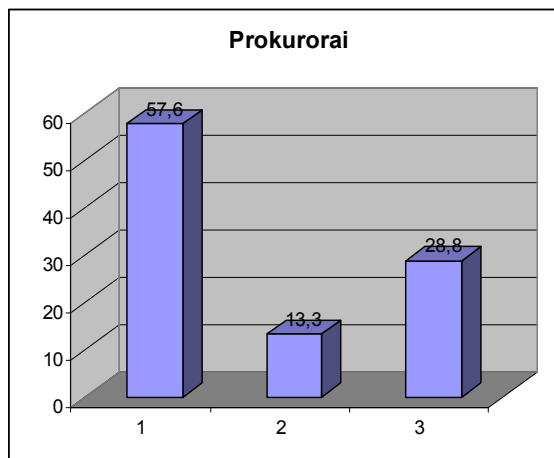

a.- 48 proc.
b.- 38,4 proc.
c.- 13,6 proc.

9. LR BPK nuostatos leidžia gynėjui dalyvauti sprendžiant baudžiamosios bylos atnaujinimo klausimą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių teisme, tačiau nėra nieko pasakyta apie jo dalyvavimą tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes. Jūsų nuomone, ar gynėjas galėtų dalyvauti tiriant naujai paaiškėjusias aplinkybes?

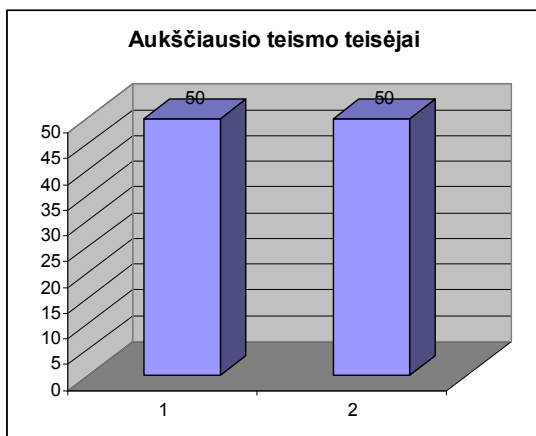

a.-100 proc.

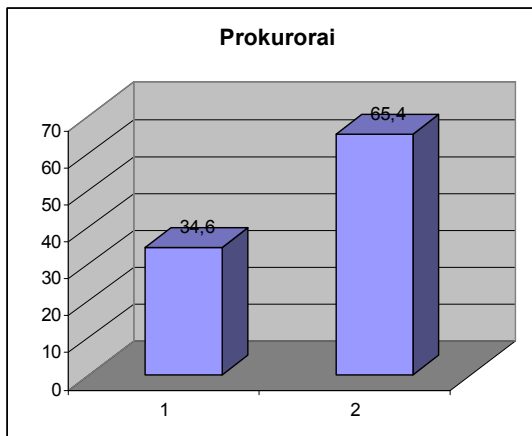

a.- 57,6 proc.
b.- 13,6 proc.
c.- 28,8 proc.

10. LR BPK yra nustatyta, kad baudžiamoji byla dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių gali būti atnaujinama ne vėliau kaip per vienerius metus nuo naujų aplinkybių paaiškėjimo dienos. Kaip Jūs manote, ar įstatyme turėtų būti numatyti naujai paaiškėjusių aplinkybių patikrinimo ir tyrimo terminai?

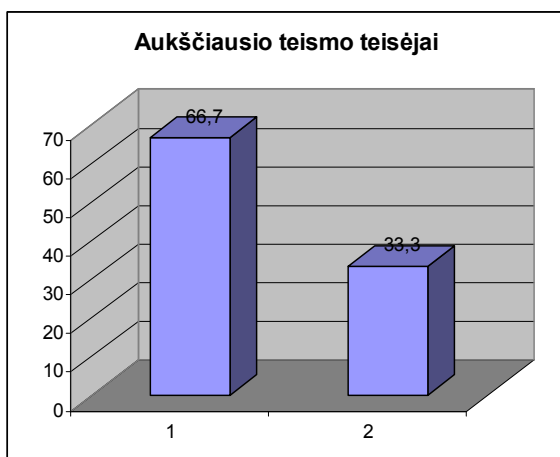

a.-50 proc.
b.- 50 proc.

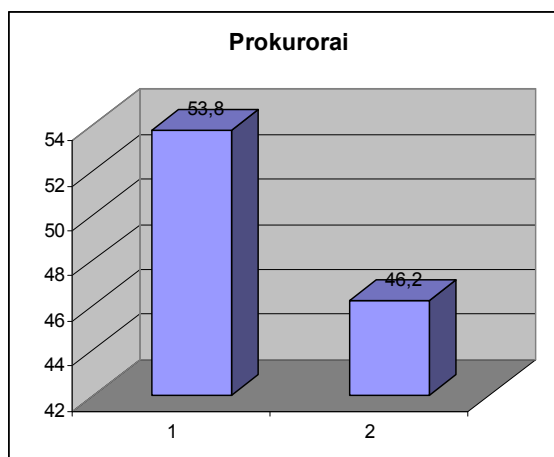

a.- 34,6 proc.
b.- 65,4 proc.

11. Kaip manote, ar įstatyme turi būti numatyta galimybė atnaujinti procesą dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, praleidus baudžiamosios bylos atnaujinimui numatytą terminą?

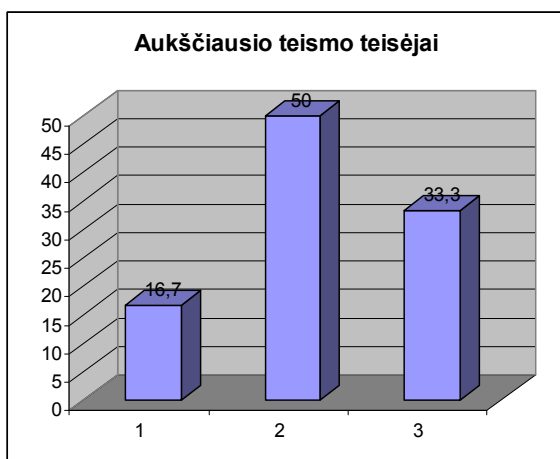

a.- 66,7 proc.
b.- 33,3 proc.

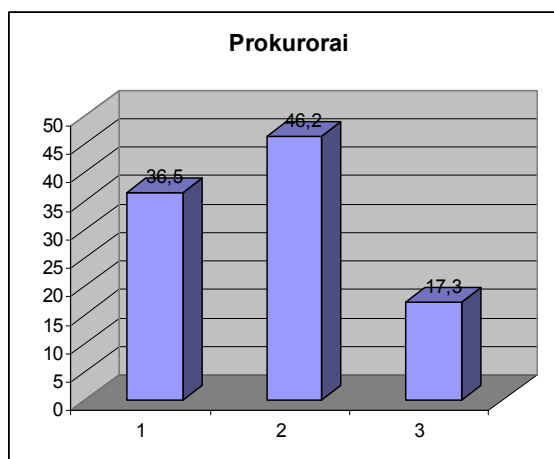

a.- 53,8 proc.
b.- 46,2 proc.

12. Teismų praktikoje retai pasitaiko atvejų, kai baudžiamoji byla atnaujinama dėl melagingų liudytojų ar nukentėjusiųjų parodymų, ekspertizės aktų melagingumo, teisėjų ir ikiteisminio tyrimo pareigūnų piktnaudžiavimo. Kaip manote, kokios priežastys tai lemia?

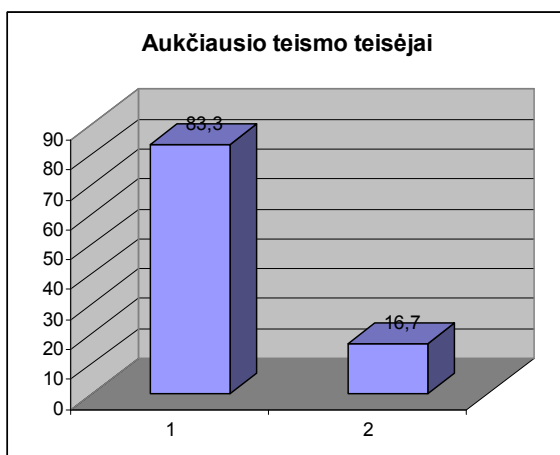

a.- 16,7 proc.
b.- 50 proc.
c.- 33,3 proc.

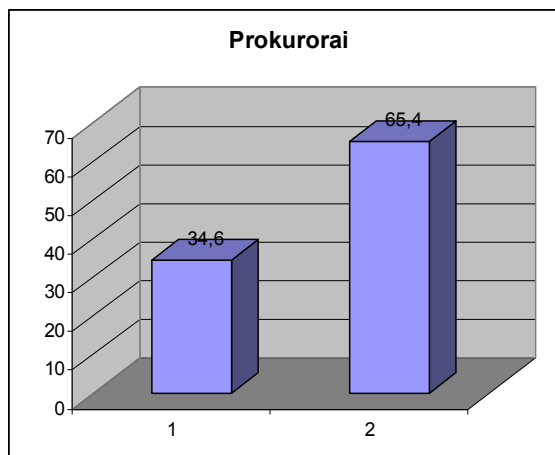

a.- 36,5 proc.
b.- 46,2 proc.
c.- 17,3 proc.

13. Jūsų nuomone, ar prokuroras naujai paaiškėjusių aplinkybių tyrime turi tokį patį statusą kaip ir ikiteisminiame tyrime?

a.- 83,3 proc.
b.- 16,7 proc.

a.- 34,6 proc.
b.- 65,4 proc.